

**BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH
ŠTÚDIÍ**

**KATALÁNSKO: NÁROD BEZ ŠTÁTU
BAKALÁRSKA PRÁCA**

Peter Sabaček

BRATISLAVA 2010

**BRATISLAVSKÁ MEDZINÁRODNÁ ŠKOLA LIBERÁLNYCH
ŠTÚDIÍ**

KATALÁNSKO: NÁROD BEZ ŠTÁTU

BAKALÁRSKA PRÁCA

Peter Sabaček

Bakalársky študijný program: Liberálne štúdiá

Študijný odbor 3.1.6 Politológia

Vedúci bakalárskej práce: Mgr. Dagmar Kusá, PhD.

Stupeň kvalifikácie: Bakalár (Bc.)

Dátum odovzdania práce: 30.11.2010

Dátum obhajoby: 28.1.2011

PETER SABAČEK

BRATISLAVA 2010

Čestné vyhlásenie o originalnosti práce

Čestne vyhlasujem, že som predkladanú prácu vypracoval sám, iba s pomocou školiteľa a vedúceho bakalárskej práce a označil som všetky citácie a zdroje použité v texte.

V Bratislave, 30.11.2010

Peter Sabaček

Abstrakt

Autor práce: Peter Sabaček

Názov práce: Katalánsko: Národ bez štátu

Názov vysokej školy: Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií

Meno školiteľa: Mgr. Dagmar Kusá, PhD.

Komisia pre obhajoby: Mgr. Dagmar Kusá, PhD., prof. PhDr. František Novosád, Csc., Samuel Abrahám, PhD.

Predseda komisie: Samuel Abrahám, PhD.

Miesto, rok, rozsah práce: Bratislava, 2010, 48 strán

Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár (Bc.)

Predkladaná bakalárska práca sa zaoberá problematikou vzniku a existencie národov a štátov tak vo všeobecnosti ako aj v konkrétnom prípade Katalánska. Jej hlavným cieľom je poukázať na to, že napriek tomu, že Katalánsko z historicko-kultúrneho hľadiska spĺňa atribúty jedného z typov etnického národa a mohlo by si nárokovať na sebaurčovacie právo, doteraz sa mu nepodarilo sformovať zvrchovanú a suverénnu štátnu politickú organizáciu. V prvej časti predkladaná práca sumarizuje všeobecné poznatky o formovaní národov a definuje koncepty politického a etnického národa, štátu, sebaurčovacieho práva, národných štátov a štátnych národov. V druhej časti sa predkladaná bakalárska práca venuje najhlavnejším dôvodom neexistencie samostatného katalánskeho štátu, medzi ktoré patria najmä medzinárodno-politické dôvody, nejednotnosť katalánskej politickej reprezentácie v presadzovaní jasných politických cieľov nezávislosti, multinárodná identita katalánskeho obyvateľstva, “spoločný projekt“ demokratickej tranzície a medzinárodnej integrácie Katalánska v rámci Španielskeho kráľovstva a dôsledky liberálneho demokratického politického systému v rámci španielskeho štátu. Tretia časť potvrdzuje niektoré časti hypotézy a multikauzálny vzťah medzi vyššie spomenutými dôvodmi neexistencie katalánskeho štátu. Zároveň načrtáva možný budúci osud katalánskeho národného projektu v rámci Španielskeho kráľovstva, alebo na ceste sa samostatnosťou, ktorej dôsledky by mohli veľmi významne ovplyvniť dianie nielen v Európe, ale aj na celom svete.

Abstract

Author of thesis: Peter Sabaček

Title: Catalonia: A nation without a state

Name of University: Bratislava International School of Liberal Arts

Consultant: Mgr. Dagmar Kusá, PhD.

Committee: Mgr. Dagmar Kusá, PhD., prof. PhDr. František Novosád, Csc., Samuel Abrahám, PhD (chairman of committee)

Place, year, number of pages: Bratislava, 2010, 48 pages

Academic degree: Bachelor (Bc.)

The bachelor thesis „Catalonia: A nation without state“ deals with the topic of the creation and existence of nations and states in general and in the specific case of Catalonia. The main aim of this thesis is to point out that Catalonia has not been able to form a sovereign and independent state political organization to this day, despite the fact that from the historical and cultural point of view it fulfils the attributes of one of the types of an ethnic nation and it could seek to implement self-determination. The first part of the submitted thesis summarizes general information about nation formation and defines concepts of a political and ethnic nation, state, self-determination, nation-state and state-nation. The second part of the bachelor thesis concentrates more on the main reasons behind the non-existence of an independent Catalan state, which are pre-dominantly international-political reasons, the lack of consensus of the Catalan political representation in pursuing clear political goals of independence, the multi-national identity of the Catalan inhabitants, the “common project” of the democratic transition of Spain from authoritarian regime to democracy and integration of Catalonia into the Spanish kingdom, and consequences of the consolidation of a liberal democratic political system in Spain. The third and final part of the thesis partially confirms the hypothesis and the multi-causal relationship among the above mentioned reasons for the non-existence of the Catalan state. The last part also outlines a possible fate of the Catalan national project within the Spanish Kingdom or on its journey to independence, the consequences of which could significantly influence the situation not only in Europe, but in the whole world.

Predhovor

Problematika národov, národností a prípadne aj národnostných menšín v súvislosti s formovaním zvrchovaných politických organizácii je aj v 21. storočí jednou z najdiskutovanejších tém nielen na medzinárodno-politickom poli, ale aj vo vnútri mnohých suverénnych a zvrchovaných štátov súčasnosti. Hladinu tejto problematiky v poslednom čase rozvírilo najmä rozhodnutie Medzinárodného súdneho dvoru v Haagu, ktorý rozhodol, že jednostranné vyhlásenie nezávislosti zo strany Kosova a jeho následné odtrhnutie sa od Srbska nebolo porušením medzinárodného práva. V konečnom dôsledku sa môže jednať o jedno z najdôležitejších precedensových rozhodnutí nášho veku. Ale štáty nevznikajú len v krízových situáciách, ako dôsledky etnických nepokojov, konfliktov, prípadne občianskych vojen, ale aj mierovou cestou dohôd. V súčasnosti možno pozorovať nielen vzostup okrajových nacionálnych hnutí, ale aj separatistických tendencií po celej planéte. Stačí sa pozrieť na “starý kontinent“, do štátov západnej Európy ako sú Francúzsko, Belgicko, Španielsko, Veľká Británia a podobne. V niektorých a nielen vyššie menovaných prípadoch je spolužitie majoritného a minoritného obyvateľstva pokojné. Niekde sa vydali cestou národných štátov založených najmä na etnickom princípe. Inde sa pomocou štátnych politik snažia o vytvorenie akýchsi štátnych národov, alebo inými slovami multinárodných štátov, v ktorých vedľa seba žijú viaceré národy a ich členov spája najmä myšlienka politického národa. Táto problematika je veľmi živá aj v súčasnom Španielskom kráľovstve a to nielen v súvislosti s Baskickým štátom a militantným hnutím ETA (Euskadi ta Askatasuna – Baskicko a jeho sloboda, pozn. autora). V poslednom čase sa o samostatnosti a nezávislosti rozpráva aj v najbohatšom regióne španielskeho štátu, v Autonómnej oblasti Katalánsko. Keďže sa tejto problematike venuje na Slovensku menej pozornosti, jednou z hlavných pohnútok autora k napísaniu predkladanej práce bolo oboznámiť nielen akademickú obec, ale aj širokú verejnosť o problematike katalánskeho národného projektu, ktorý svojim spôsobom bojuje aj nebojuje o svoju nezávislosť. Je presvedčením autora tejto práce, že sa mu podarilo maličkou časťou priblížiť politickú problematiku Katalánska slovenskému divákovi.

Za pomoc pri vypracovaní tejto práce autor vyslovuje poďakovanie recenzentovi slovenskej časti Mgr. Ivane Koloňovej a konzultantovi anglických bibliografických

zdrojov Mgr. Kataríne Richterovej. Najväčšie poďakovanie autora za príkladnú pomoc a nespočetné množstvo neoceniteľných rád, pripomienok a poznámok patrí vedúcej a školiteľke tejto bakalárskej práce Mgr. Dagmar Kusej, PhD. Autor zároveň ďakuje Bc. Hilari Ruiz de Gauna i Torresovi za inšpiráciu k napísaniu tejto práce.

Obsah

Čestné vyhlásenie o originalnosti práce.....	iii
Abstrakt	iv
Abstract	v
Predhovor	vi
Obsah.....	8
KAPITOLA 1 Katalánsko: Národ bez štátu	9
Úvod.....	9
1.1 Kľúčové pojmy.....	12
1.1.1 Národ a štát	12
1.1.2 Národ.....	13
1.1.3 Politický národ	16
1.1.4 Etnický národ	18
1.1.5 Štát	22
1.1.6 Štátne seburčovacie právo.....	27
1.1.7 Národný štát alebo multinárodný štát?	29
KAPITOLA 2: Prečo je Katalánsko bez štátu?.....	33
2.1 Medzinárodné prostredie	33
2.2 Demokracia, jej úroveň a dôsledky.....	35
2.3 Súčasná nezávislosť Kataláncov	37
2.4 Identita a “spoločný projekt“ Španielov a Kataláncov	40
2.5 Národ nie je štát a štát nie je národ	43
KAPITOLA 3. Záver	44
3.1 Budúcnosť Kataláncov na rázcestí troch ciest	44
Zoznam bibliografických zdrojov	46

KAPITOLA 1 Katalánsko: Národ bez štátu

Katalánsku komunitu možno z kultúrno-historického hľadiska označiť za národ a na konkrétnom území by si mohla uplatňovať štátne sebaurčovacie právo. Nepodarilo sa jej vytvoriť samostatnú, nezávislú, suverénnu a zvrchovanú štátnu politickú organizáciu z dôvodov nejednotnosti, nekritickému stavu a dostatočnej autonómnej samosprávy? Predkladaná práca sa pokúsi zodpovedať aj otázku, či jedným z dôvodov nebola aj nedostatočná politická organizácia v období formovania národných štátov, medzinárodné prostredie, multinárodná identita a existencia politického národa v Španielskom kráľovstve, historický španielsky útlak, frustrácia z nedosiahnutia úplnej nezávislosti, prípadne dôsledky liberálneho demokratického politického systému a spolupráca na “spoločnom projekte“ demokratickej tranzície a medzinárodnej integrácie medzi Španielmi a Kataláncami. Hypotéza predpokladá multikauzálny vzťah medzi neexistenciou katalánskeho štátu a vyššie spomenutými dôvodmi.

1.Úvod

Mnohí kritici novoprijatých legislatívnych zmien, ktorá de facto “ústavným“ spôsobom nanovo definujú fungovanie Európskej únie, vyčítajú jej článkom najmä ďalšiu koncentráciu moci v rukách Bruselu. Napriek tomu, že priznávajú právnu subjektivitu inštitúcii Európskej únie, na druhej strane jedným z ich základných pilierov je aj posilnenie postavenia národných legislatívnych orgánov zvrchovaných a suverénnych štátov vo vnútri tejto medzinárodnej a čím ďalej tým viac vnútorne integrovanej organizácie. Štátna suverenita a štátna zvrchovanosť, ktoré orgány štátu uplatňujú na konkrétnom a presne vymedzenom teritoriálnom území, inštitucionálne vyjadrujú rozhodnutie niektorých skupín obyvateľstva vziať do svojich vlastných rúk osud konkrétneho spoločenstva s monopolizovaním moci na vyššie spomínanom konkrétnom území. Ako zdôrazňuje Francis Fukuyama v jednej zo svojich posledných kníh *Governance and World Order in the 21st Century*. „*Umenie založenia a konštrukcie konkrétneho štátu bude jedným zo základných elementov pri vyjadrovaní národnej moci, tak podobne ako schopnosť rozširovať vojenskú silu na udržanie svetového poriadku.*“ (citované podľa: Tena, 2009, s.16, preklad: autor).

Dlhodobá absencia konkrétnej, suverénnej a zvrchovanej štátnej politickej organizácie je jednou zo základných charakteristických črt katalánskeho národného

projektu. Ten sa momentálne vyvíja aj s baskickým národným projektom v rámci celého Španielskeho kráľovstva v období, kedy už prišlo k mnohým demokratickým zmenám. Tie však podľa niektorých predstaviteľov oboch spomínaných projektov nebudú dokončené, ak o zvrchovanosti a úplnej nezávislosti Baskov a Kataláncov nebude rozhodnuté v demokratickom a férovom ľudovom hlasovaní medzi občanmi zainteresovaných regiónov. V Španielsku boli dokonca do roku 2005 pokutované niektoré snahy o umožnenie ľudových hlasovaní o zvrchovanosti niektorých území tohto kráľovstva, vzhľadom k tomu, že Ústava Španielska (článok 32 organického zákona 4/1981, články 8 a 116 Ústavy Španielskeho kráľovstva) definuje tieto územia ako integrálne a bez možnosti delenia a spájania jednotlivých jeho federálnych častí. Aj keď v mnohých prípadoch prieskumy verejnej mienky dokazujú, že počet ľudí, ktorí veľmi jednoznačne deklarujú svoju podporu nezávislosti nejakého územia, nie je nijako veľký, na druhej strane a napriek tomu došlo k nezávislosti a uplatneniu štátneho sebaurčovacieho práva v mnohých iných prípadoch európskych štátov. Ako príklady možno uviesť vznik Slovenskej republiky, Českej republiky, Slovinska, Estónska, Litvy či Lotyšska. Aj katalánska komunita sa nachádza v podobnej situácii a po období demokratickej transformácie celého politicko-spoločenského systému v Španielskom kráľovstve hľadá spôsob ako naplniť svoje snahy o štátnu suverenitu a zvrchovanosť. Možno, že jedným z problémov je aj to, že táto iniciatíva nenašla dostatočnú podporu v prostredí katalánskych politických a kultúrnych elít a národné uvedomenie ešte nie je na postačujúcej úrovni. Alebo je to obava o nárast sociálnych nepokojov, ktoré by mohli vzniknúť pri podobných snahách o narušenie územnej integrity Španielskeho kráľovstva? Alebo je problémom Katalánska to, že tzv. katalánske krajiny nie sú spojené a jednotné? Alebo sa predstavitelia španielskeho štátu obávajú, že keď stratia Katalánsko alebo Baskicko, stratí tým kráľovstvo jeden zo svojich charakteristických prvkov: dominanciu majoritného obyvateľstva nad minoritným? Španielsky štát by možno s vytvorením katalánskeho štátu niečo získal. Stratil by nespokojného a problematickeho partnera a získal by dobrého suseda a priateľa. Ale prečo tento štát teda neexistuje? Na túto a podobné otázky je v prípade Katalánska nutné veľmi jednoznačne odpovedať, pretože štát je v dnešnej dobe jedným zo základných prvkov určujúcich budúci osud národa. Ako už aj Hegel hovoril, „*štát a národ sa vzájomne potrebujú a jeden prakticky nemôže existovať bez druhého.*“ (citované podľa: Tena, 2009, s.21, preklad: autor).

Metodológia predkladanej práce sa bude zakladať najmä na prezentácií ucelených poznatkov významných spoločenských vedcov, ktorí v mnohých ohľadoch objasňujú teoretické koncepty úzko súvisiace s formovaním a definíciou národov, vznikom štátov, existenciou národných a multinárodných štátov. Výskum sa v nadväznosti na teoretické koncepty pokúsi vysvetliť a uviesť niektoré dôvody neexistencie katalánskeho štátu. Spomenuté dôvody sa budú zakladať na získavaní dát a poznatkov založených predovšetkým na výskumoch významných spoločenských vedcov, štatistikách a prieskumoch verejnej mienky. V niektorých prípadoch budú použité aj súdne rozhodnutia a historické fakty.

Predkladanej problematike sa v literatúre v minulosti venovalo niekoľko významných autorov a spoločenských vedcov. Za zmienku stojí predovšetkým dielo významného amerického historika Joela H. Silbeyho, ktorý sa tejto problematike venoval najmä v diele *The American political nation*. Teoretickému konceptu politického národa sa venoval napríklad aj Giuseppe Mazzini pri svojich úvahách o zjednotení Talianska. O národoch ako takých sa môžeme dočítať aj v diele Enrica Spolaoreho a Alberta Alesina *The size of Nations*. Jednu z najvýznamnejších teoretických koncepcií národa a hlavne etnického národa ponúkol aj Benedict Anderson vo svojom diele *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Zaujímavú reflexiu na americké vyhlásenie nezávislosti súvisiacu v našom prípade najmä so vznikom štátu a následným budovaním národa ponúkol aj David Armitage v *The Declaration of Independence. A Global History*. Poznámky o formovaní národov v postkomunistických a postkoloniálnych štátoch zosumarizoval aj Lowell W. Barrington v *After Independence. Making and protecting the Nation in postcolonial and postcommunist states*. O príklade formovania úspešného národného štátu v prípade Francúzska písal aj David A. Bell v *The Cult of the Nation in France. Inventing Nationalism, 1680-1800*. Medzi významných teoretikov národa možno zaradiť aj Partha Chatterjee s jeho dielom *The Nation and Its Fragments* a Rogersa Brubakera prakticky s celou jeho tvorbou, ale najmä s *Ethnicity without Groups*. Národ bol ústrednou témou diela Ernesta Gellnera *Nations and Nationalism*. O etnicite a národe hovorí napríklad aj Thomas Hylland Eriksen v *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. Najdôležitejšiu koncepciu štátu priniesol Max Weber a o uplatňovaní sebaurčovacieho práva písali Arthur A.

Stein a Richard N. Rosecrance v No more states? Globalization, National Self-Determination, and Terrorism. Veľmi dôležitú prácu o viacerých identitách, ale najmä o národných a multinárodných štátoch napísali Juan J. Linz, Alfred C. Stepan a Yogendra Yadav v Nation State or State Nation a Montserrat Guibernau v Nationalism: the nation state and nationalism in the twentieth century. Problému katalánskeho národa a španielskeho štátu sa venoval napríklad Michael Keating v Nations against state. The new politics of nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland, ale aj Angel Smith a Clare Mar-Molinero v Nationalism and nation in the Iberian Peninsula. Competing and conflicting identities. O Katalánsku a jeho vzťahu k Španielsku písali mnohí autori, predovšetkým však Enric Prat de la Riba v La nacionalitat catalana, Joaquín Arango Vila-Belda v Catalunya en la España actual: percepciones y actitudes ciudadanas, Manuel Azana v Sobre la autonomía política de Catalunya, Carles Boix v L'obertura catalana, Borja de Riquer v Identitats contemporànies: Catalunya i Espanya, Héctor López Bofill v La independència i la realitat a Xavier Rubert de Ventós v Catalunya: de la identitat a la independència.

1.1 Kľúčové pojmy a základné koncepty

1.1.1 Národ a štát

Z témy predkladanej práce veľmi jasne vyplýva, že na verifikovanie, prípadne vyvrátenie predkladanej hypotézy a jej jednotlivých častí je nevyhnutné definovať niektoré teoretické koncepty, ktoré s ňou veľmi úzko súvisia. V tomto prípade je nutné v prvom rade dokázať, či je katalánska komunita v nejakom zmysle aj národom a, definovať pojem štát, v ktorom niektorí predstavitelia katalánskeho národného hnutia vidia jednu z možností ako dosiahnuť úplnú nezávislosť Kataláncov. Budovanie národa a budovanie štátu budú kľúčovými pojmami predkladanej práce. Z dôvodu, že Katalánci svoj samostatný štát zatiaľ nedosiahli je zároveň nutné definovať koncept štátu ako takého. Predkladaná práca zároveň upriami pozornosť aj na príčiny vzniku štátov a podmienky uplatňovania štátneho sebaurčovacieho práva. Keďže je Katalánsko momentálne integrálnou súčasťou Španielskeho kráľovstva, nemožno nechať bez odpovede otázku, či je Španielsko národným, alebo mnohonárodným štátom. Aj na túto otázku sa bude sústreďovať praktická časť predkladanej práce, ktorá sa zároveň bude venovať tomu, či katalánska komunita

spĺňa vlastnosti a atribúty spomínaných teoretických konceptov a praktická časť sa bude snažiť odpovedať na otázky predložené v druhej časti hypotézy.

Vytváranie národov a štátnych celkov je jedným z najtypickejších znakov politických a spoločenských systémov v Európe a to tak v jej západnej, ako aj východnej časti. Mohlo by sa zdať, že vo väčšine prípadov sa tieto, pomeňujme ich historické procesy, odohrávali a odohrávajú ruka v ruke. Historická realita nám však v mnohých prípadoch ukazuje, že oba procesy nemuseli prebiehať simultánne, dokonca, že jeden predbehol druhý, alebo naopak. Inými slovami, vytvoreniu národa predchádzalo vytvoreniu štátu, alebo vytvoreniu štátu predchádzalo vytvorenie národa. V prvom prípade na ilustráciu možno spomenúť prípad vzniku Spojených štátov amerických, ktoré sa po vyhlásení nezávislosti stali najprv zvrchovaným a suverénnym štátnym celkom a až potom sa vydali na známu cestu vytvárania politického národa formovaného na základe heterogénneho etnického a kultúrneho prostredia. Alebo známy výrok Massima D'Azeglia: „*Taliansko je vytvorené, teraz musíme vytvoriť Talianov*“ (citované podľa: Linza, 2010, s.9). V druhom prípade možno menovať škandinávské štáty Európy ako Švédsko, ktoré sa v roku 1523 stalo nezávislým kráľovstvom a svoj suverénny štát položilo na základoch švédskeho národa. Na svete sa aj dnes môžeme stretávať s národmi, ktoré nemajú vlastný štát. Podľa toho, ako vyššie spomínané procesy prebiehali, sa jednotlivé štáty premenili buď na národné štáty, alebo na mnohonárodné štáty s rozdielnou mierou úspešnosti týchto procesov.

1.1.2 Národ

Cesta a proces konštituovania národov ako takých bola a je vo všetkých kútoch sveta veľmi zložitá a komplikovaná. Na mape sveta možno v súčasnosti nájsť len zopár príkladov, ktoré možno označiť napríklad za vzorové politické národy. V niektorých prípadoch sa národy konštituovali na etnickom princípe a preto hlavné dôvody možno hľadať a nájsť najmä v obdobiach národného obrodzenia a presadzovania práva mnohých národov na vlastné sebaurčenie a politickú nezávislosť na základe etnicity. V ďalšej časti prípadov sa ako prvý zrodil politický národ založený na konkrétnych zákonoch a konkrétnom politickom systéme a organizácii garantovaných ústavou a ústavnými inštitúciami. Túžba po národnom sebaurčení a etnický patriotizmus preto

prichádzali v tomto prípade až neskôr a boli od politického procesu budovania štátu priamo závislé. Avšak tak ako veľmi bol a je zložitý vyššie spomenutý postup, veľmi podobnú cestu musela absolvovať aj akademická obec pri definovaní a čo najpresnejšom vymedzení pojmu a konceptu politického a etnického národa.

Z praktických a pochopiteľných dôvodov si mnohí občania a členovia spoločností jednotlivých národov a štátov založených v prvom rade na etnickom princípe spájajú pojem národa hlavne a predovšetkým s vymedzením vlastnej národnej a osobnej identity, založenej predovšetkým na niektorých konkrétnych prvkoch ako sú jazyk, kultúrne tradície, prípadne pokrvné a rodinné zväzky. Tomuto sa nemožno čudovať, pretože mnohé národy získali svoju nezávislosť vo forme štátnej suverenity len v nedávnom období, predovšetkým v 19. a 20. storočí. Postupným spájaním, ale najmä prepájaním svetovej ekonomiky, politiky, medzinárodných vzťahov a postupujúcej globalizácie sa stretávame s javom obrovských, väčšinou nárazových vln migrácie ľudí medzi jednotlivými štátmi a kontinentmi sveta. Mnohé štáty neboli a ani v súčasnosti nie sú tvorené spoločnosťami založenými na homogénnych národných prvkoch, ale najmä na spolunažívaní majoritného obyvateľstva s príslušníkmi národnostných menšín. V týchto prípadoch možno hovoriť o štátoch, kedy sa členovia viacerých národov a spolu s nimi príslušníci národnostných menšín priamo podieľajú na formovaní všetkých spoločensko-politických inštitúcií, zákonov a pravidiel v danom štáte. Možno hovoriť o politickom koncepte národa, ktorý predchádzal etnickému konceptu a v ktorom voleným predstaviteľom štátnych inštitúcií záleží najmä na poskytnutí čo najširšieho okruhu politických práv rovnocenne všetkým občanom v spoločnosti a príslušníkom tejto spoločnosti záleží predovšetkým na rovnakom prístupe štátnych inštitúcií ku každému občanovi bez ohľadu na jeho etnický pôvod a kde spoločná túžba ľudí spočíva najmä na dodržiavaní právneho poriadku založeného na rovnocennom prístupe k politickým právam a hlavne na možnosti tieto politické práva aj aktívne vykonávať.

V definícii národa možno začať formuláciou jedného z najvýznamnejších ideológov katalánskeho národného hnutia Prat de la Riba (1967) ktorý tvrdí, že národ je v priamom protiklade k štátu, živá, organická a prirodzená entita, ktorá existovala aj napriek zákonom, ktoré ho neuznávali a svojou prirodzenosťou sa jasne odlišoval od umelých výtvorov ľudí, medzi ktoré v podstate patrí štát. Prirodzenosť existencie

národov vysvetľujú niektorí odborníci aj na biologickom princípe. „*Povaha, moc a výskyt národov a nacionalizmu leží v zakorenení národa v pokrvných príbuzenstvách, etnicite a genetickom základe ľudskej existencie.*“ (Smith, 1999, s.4). Perennialistický prístup vysvetľuje existenciu národov najmä na historickom princípe a tvrdí, že národy existovali v nejakej podobe už aj v minulosti. V súčasnom prístupe však dominuje názor, že národ nie je statickým javom a neustále sa vyvíja. Podľa Webera (1968), národ patrí predovšetkým do sféry hodnôt. „*Národ je, vzhľadom na ostatné skupiny, predovšetkým vlastným očakávaním špecifického pocitu solidarity.*“ Weber zároveň dodáva, že neexistuje dohoda na tom, čo presne táto solidarita vyjadruje a aké konanie by sa s ňou malo spájať. Avšak podľa Linza (2010, s.7) aj národ je z časti umelým výtvorom, pretože vzniká na základe kultúry a rozvoja kultúrnej identity za pomoci národných a nacionalistických vodcov a ideológov a v rukách samotných ľudí. Teoretický konflikt pri formovaní národa spočíva najmä v spore medzi primordiálnou koncepciou, ktorá zdôrazňuje najmä spoločné etnické a kultúrne prvky členov konkrétneho národa a tzv. sociálno-konstruktivistickou koncepciou, ktorá zdôrazňuje predovšetkým umelé formovanie národa na základe štátnych politík. Akademická obec sa v súčasnosti prikláňa ku konstruktivistickej definícii, ale v realite to ľudia vnímajú stále viac primordiálne, perennialisticky a organicky. Predstavy ľudí v mnohých prípadoch mobilizujú k národno-budovateľským projektom a akademické definície nám ich pomáhajú pochopiť a vysvetliť. Podľa Ernesta Renana „*národ je každodenný plebiscit*“ (Renan, 1996, s.52). Tento plebiscit vysvetľuje tak, že jednotlivec sa v každom momente a istým spôsobom prihlasuje k spoločnej minulosti národa a prejavuje vôľu rozvíjať spoločnosť na základe tejto skúsenosti. Kultúrne a celospoločenské zmeny aj podľa Benedicta Andersona prispeli veľmi významným spôsobom k formovaniu národov. Vysvetľuje na to svojom koncepte tzv. „*imagined communities*“ (predstavovaných spoločenstiev), v ktorom sa národ koncipuje na základe predstavy, že ak viacerí ľudia napríklad komunikujú jedným spoločným jazykom, tvoria imaginárnu, teda sociálne konštruovanú komunitu aj v iných aspektoch, aj keď o tom neexistujú reálne podložené fakty. Anderson (1983) doslova hovorí, že „*národ je sociálne vykonštruovaná skupina ľudí, vytvorené priamo ľuďmi, ktorí sami seba vnímajú ako členov, alebo časť tejto skupiny.*“ Teóriám vzniku a existencie národov momentálne dominuje tzv. sociálno-konstruktivistický prístup vypracovaný známym sociológom

Rogersom Brubakerom, v ktorom prevláda presvedčenie, „že národ nie je vnútorne homogénna a externe ohraničená skupina“ (Brubaker, 2002, s.164). Ako vyplýva z uvedenej témy, táto práca sústreďuje svoju pozornosť predovšetkým na súbor politických a etnických faktorov. Historické fakty potvrdzujú, že národy sa v niektorých prípadoch vyvíjali vo vnútri už konštituovaného štátneho usporiadania. Typickým príkladom sú Spojené štáty americké, ktoré sa po odvodení svojej nezávislosti a založení vlastného štátu vydali na cestu vytvárania tzv. politického národa. Inokedy zas boli príčinou vzniku samotného štátu založeného na etnickej identite národa, napríklad ako v prípade rozdelenia Československa a vytvorenia samostatného slovenského a českého štátu v roku 1993.

1.1.3 Politický národ

V sfére politológie a politických vied je politický národ nositeľom politickej suverenity, ktorý tvaruje a formuje všetky základné normy a pravidlá pre fungovanie a vládnutie v štáte. Formatívnu a hlavne fundamentálnu úlohu v procese vytvárania politických národov zohrávala a zohráva štátna moc. Vznik moderných politických národov zaznamenávame od konca 18. storočia. V Európe to bola najmä premena pôvodných feudálnych národov a štátov, v Spojených štátoch amerických sa jednalo o priame vytvorenie. Podľa Danišku (2008) sa koncept politického národa veľmi úzko spája aj s jedným typom vlastenectva, veľmi odlišného od nacionalizmu a založeného najmä na koncepcii kultúrneho politického národa:

„Samozrejme, tento koncept si je vedomý etnických rozdielov rovnako ako prítomnosti rôznych identít a nepodceňuje ich. To znamená zdôrazňovanie lojality k inštitúciám spoločného štátu. Takýto patriotizmus však na rozdiel od nacionalizmu zdôrazňuje historické tradície, ktoré budujú štát, históriu chápe ako politické dejiny, nie úzko chápané etnické dejiny, a teda dejiny s politickými aktmi, nielen s kultúrnym povedomím a mytológiou národného obrodzenia. Na rozdiel od liberálneho vlastenectva nehľadá svoju oporu v budúcom (potenciálne nestabilnom) ekonomickom raste alebo v daňovom systéme, ale v minulosti, v historickej tradícii, ktorú však nepovažuje za mŕtvu, ale na ktorú nadväzuje. Napokon je to práve skúsenosť s totalitným režimom, ktorá ukazuje, aká dôležitá je rola tradície a zápas o interpretáciu dejín. Potvrdzovanie významu dejinných udalostí a zlomov alebo zápas o ich redefinovanie je zápasom o formovanie súčasnosti, resp. budúcnosti.“ (Daniška, 2008, s.3).

Daniška veľmi jasne oddeľuje tento typ patriotického vlastenectva od hrubého nacionalizmu založeného na kladení dôrazu najmä na národné rozdiely a nie na integrálny prístup, ale aj od liberálneho konceptu akéhosi historického nezáujmu, ktorý síce kladie do popredia napríklad ekonomické úspechy krajiny, ale s koncom úspechov, končí aj samotné vlastenectvo. Jedným z prvých, ktorý sa pokúsil načrtnúť základné charakteristiky politických národov bol aj známy americký historik Joel H. Silbey, ktoré detailne interpretoval vo svojom historickom diele Americký politický národ. Podľa Silbeyho (1991) je politický národ charakterizovaný a založený predovšetkým na aspektoch politickej a inštitucionálnej organizácie, istom type politického systému, politickej kultúre zdieľanej naprieč celým národom, charakteristickým volebným správaním, občianskou spoločnosťou, politickými stranami, politickou solidaritou zdieľanou medzi občanmi štátu a politickou socializáciou. Jednu z najucelenejších teoretických koncepcií politického národa však predstavil taliansky politik a filozof Giuseppe Mazzini, ktorého životným cieľom sa stalo politické zjednotenie jeho rodného Talianska. Podľa Sartiho (2009) Mazzini hovoril o politickom národe vždy vtedy, keď sa jednalo o skupinu ľudí, ktorí sú spolu kvôli spoločnému dobru. V tomto prípade sú historické zmeny nevyhnutnými súčasťami tvoriaceho sa politického národa a ľudia tvoria tento národ, pretože za svoj najvyšší občiansky a politicko-národný cieľ považujú staranie sa o blaho ostatných občanov.

„Mazzini hovorí o politickom národe ako o celistvej skupine, komunite alebo spoločenstve ľudí, občanov a obyvateľov, ktorí spolu žijú v jednej štátnej politickej organizácii. Tento typ politického národa je skutočným národom, nevytvorený z umelých zámerov, alebo pohnútok, ale

- a) prameniáci z reálnej vôle a túžby jeho občanov, kde*
- b) základným spojivom a putom medzi nimi nie je etnická príslušnosť, ale vernosť a lojalita k ústave, ako základnému zákonu štátu a*
- c) všetkým ústavným inštitúciám vo všeobecnosti.“*

V súčasnosti sa však koncept politického národa posúva do roviny, kedy možno o politickom národe hovoriť v prípade, ak štátne inštitúcie poskytujú všetky politické práva relatívne rovnako a ekvivalentne všetkým občanom v danom štáte a občania týmto politickým právam jasne rozumejú a využívajú ich.

1.1.4 Etnický národ

Pod pojmom národ sa takmer výlučne chápe národ v jeho etnickom slova zmysle. Phinney (1992) charakterizuje etnickú skupinu ako spoločenstvo ľudí, v ktorej si jednotlivci ako individualita potvrdzuje svoje vlastné zdedené kultúrne a sociálne dedičstvo. Toto dedičstvo sa vzťahuje najmä na všetky druhy pocitov, myslenia a vnímania, ktoré určuje členstvo jednotlivca v konkrétnom etnickom spoločenstve. Etnická identita sa vyznačuje štyrmi základnými charakteristikami: etnické povedomie samého seba a celej etnickej skupiny, etnické sebauvedomenie, etnické postoje a etnické správanie. Národ však nie je etnická skupina, „*pretože etnokultúrne prvky len vplývajú na existenciu a podobu národa*“ (Smith, 1999, s.14). V tejto súvislosti Smith priraduje „*etnickým skupinám nasledovné charakteristiky: poznávacie meno, či znak, mýtus o spoločnom pôvode, spoločná historická pamäť a tradície, jedna, alebo viac zložiek spoločnej kultúry, spojenie s historickým územím, alebo domovinou a istá dávka súdržnosti, aspoň medzi elitou*“ (Smith, 1999, s.13). Označuje skupinu ľudí, ktorá sa najčastejšie vyznačuje a charakterizuje spoločnou identitou založenou na historickej, kultúrnej, prípadne náboženskej pamäti a spoločnom území. Najdôležitejším aspektom v tomto zmysle však celkom určite ostáva spoločný jazyk, ako charakteristika, ktorú možno najlepšie vymedziť celkom jasne a zreteľne na základe objektívnych argumentov. Spoločný jazyk je typickou črtou národností a národnostných menšín. Vývoj jazyka ako najvýraznejšieho zo všetkých znakov typického pre etnické národy možno pozorovať už počas dlhého vývoja v minulosti kedy sa z národností začali formovať v štátnych zriadeniach aj samotné národy. Napriek tomu sa v stredoveku určovala príslušnosť k „národu“ (v stredoveku ešte nemožno hovoriť o národe v ponímaní ako chápeme dnes) predovšetkým na základe miesta narodenia danej osoby a teda lokálnej identity. V novoveku sa však už začína prejavovať spomínaný element jazyka a po pri mieste narodenia, aj lingvistický faktor zohráva veľmi dôležitú úlohu pri určovaní občianstva a príslušnosti k národu. Avšak ani napriek faktoru jazyka, národnosť v období stredoveku, alebo novoveku nebola vážnym dôvodom pre vášnivé politické polemiky, debaty, alebo konflikty. Na druhej strane Rogers Brubaker zastáva názor, „*že národ by vôbec nemal byť používaný ako analytická kategória v sociálnych a spoločenských vedách pre svoju premenlivosť a nejasnosť. Kvôli tomu nemožno národ opísať ani*

určitými charakteristickými črtami, ktoré by rovnako platili na všetkých jeho členov“ (citované podľa: Cenker, 2009, odst.5).

Na tomto mieste sa predkladaná práca dostáva do bodu, kedy je už nevyhnutnosťou vysvetliť, čo možno považovať za Katalánsko a tzv. katalánske krajiny z hľadiska etnicity. Na geografickej a politickej mape Španielska možno v súčasnosti nájsť Autonomnú oblasť Katalánsko. V zúženom ponímaní možno za katalánske krajiny označiť tie územia, na ktorých je katalánsky jazyk originálnym a pôvodným jazykom, alebo územia ktoré tvoria súčasť geohistorického celku s prevažným používaním katalánskeho jazyka. Táto komunita sa vzťahuje na nasledujúce územia: Katalánsko ako autonómna oblasť Španielskeho kráľovstva, Baleárske ostrovy, Andorra (kde je katalánčina jediným úradným a oficiálnym jazykom), Valencia ako autonómna oblasť Španielskeho kráľovstva (berúc do úvahy, že tu existujú zóny s prevažne španielsky hovoriacim obyvateľstvom), historický región dnešného Francúzska nazývaný Rosellón, ktorý zahŕňa Capcir, Conflent, Vallespir a Alta Cerdana a je oficiálnou súčasťou francúzskeho regiónu Pirineos Orientales (katalánčina je tu od 10. decembra 2007 oficiálnym úradným jazykom), jedna časť autonómnej oblasti Aragón susediaca s autonómnu oblasťou Katalánsko a nazývanou Franja de Aragón, ktorá zahŕňa okresy ako La Litera, el Matarraña, la Ribagorza, Bajo Cinca a Caspe-Bajo Aragón (katalánčina tu nie je oficiálnym jazykom), talianske mesto na ostrove Sardínia Alguer (katalánčina má rovnaké postavenie ako sardínčina a maličký okres v autonómnej oblasti Murcia pod názvom el Carche, ktorý zahŕňa vidiecke sídla Abanilla, Jumilla a Yecla (katalánčina tu nie je oficiálnym jazykom).

Aj katalánsku komunitu ľudí možno z istej časti charakterizovať spoločnou identitou založenou na spoločnom území, historickej a kultúrnej pamäti. Spoločnému územiu sa predkladaná práce venovala v predchádzajúcom odseku. Na tomto mieste sa budeme sústrediť na spoločnú historickú a kultúrnu pamäť a najmä na jazyk.

Pri historickom zrode Katalánska sa stretávajú tak historické pramene, ako aj legendy. Obidve súvisia s postavou Guifredo el Velloso. Spája sa s ním predovšetkým vznik katalánskych národných symbolov, predovšetkým zástavy, ktorú na žltom podklade vodorovne pretínajú štyri hrubé červené čiary. V roku 897 keď umrel, ako prvý gróf dedične postúpil svoje územia hispánskym vládcom a nechal vzniknúť tzv.

Barcelonské grófske panstvo. Jeho potomkovia sa spojili s potomkami Aragónskeho kráľovstva, keď brat Alfonsa el Batallador Ramiro II. Monje vydal svoju dcéru Petronilu za barcelonského grófa Ramóna Berenguera IV. Ich syn, Alfonso II. bol prvým oficiálnym lídrom Kráľovstva Aragónskeho, ktoré spájalo toto kráľovstvo a Barcelonské grófstvo. Katalánski králi rozšírili územie Katalánska o Mallorcu, Valenciu, Sicíliu, Korziku, Sardíniu a Neapol. Najvýznamnejším panovníkom tohto obdobia bol Jaime I. el Conquistador. Barcelonské grófstvo oficiálne skončilo smrťou Martína el Humano v roku 1410 a prešlo do dynastie Trastámara v osobe Fernanda. Jeho manželstvo s Isabel dalo základ Kastílsko-Aragónskemu kráľovstvu a budúcemu Španielsku. Po období tzv. katolíckych kráľov, dynastia rakúskych kráľov udržiavala v celku dobrý vzťah s jednotlivými časťami Španielskeho kráľovstva. Tridsaťročná vojna spôsobila boj španielskeho a francúzskeho vojska na katalánskom území. Pyrenejský mier zo 7. novembra 1659 rozhodol, že Roussillon a severná Cerdagne pripadli Francúzsku a odtrhli sa od Katalánska. Na španielsky trón nastúpili postupne Carlos II. a Felipe V. Vo vojne rakúskeho kráľa Carlosa a španielskych Burbonovcov zvíťazili Španieli, ale keďže v Katalánsku podporovali práve Rakúšanov, nový režim sa s nimi tvrdo poráтал. Zákony z roku 1716 zrušili zvrchované katalánske politické inštitúcie a katalánske občianske zákony. Počas napoleonských vojen bolo Katalánsko dočasne rozdelené. Na konci 19. storočia však už zaznamenávame veľké národné obrodenie Kataláncov a ich povstanie vo všetkých spoločenských aspektoch. Jedným z politických aspektov bolo vznik Spoločenstva, tzv. únie zemských rád, ktoré potom reprezentovali celé Katalánsko. Táto inštitúcia neexistovala veľmi dlho a bolo zrušená diktatúrou Prima de Riveru. Situácia sa radikálne zmenila v roku 1932, kedy so vznikom Republiky vznikla aj tzv. la Generalitat ako ústredný politický orgán Katalánska a bol prijatý autonómny štatút tohto územia. Po víťazstve frankistov v občianskej vojne (1936-1939) a počas celého Frankovho diktátorského režimu boli katalánske inštitúcie utláčané. Demokratický režim v Španielsku „vrátil život“ aj la Generalitat, ktorá bola oficiálne obnovená v roku 1977 na čele s Josep Tarradellas. Dva roky potom získalo Katalánsko opäť svoj autonómny štatút. Posledná a komplexná úprava tohto štatútu bola prijatá v referende v roku 2006. Zaujímavosťou ostáva, že Katalánsko sa môže popýšiť jedným z najstarších parlamentov (1283) vo svete vôbec („Historia y Organización Política“, 2010, odst.1-3).

V katalánskej kultúre sa odráža celá história tohto regiónu, ktorá z nej robí tak jedinečnú, ako aj univerzálnu záležitosť. Inovácie, kreatívny prístup, ale aj schopnosť absorbovať cudzie vplyvy a hodnoty spolužitia a tolerancie z nej robia nielen národnú, ale zároveň aj veľmi kozmopolitnú kultúru. Vďaka tomu najmä kvôli svojmu "hlavnému" mestu Barcelone a svojej geografickej polohe, ktorá je otvorená tak Stredozemskému moru, ako aj celej Európe. Katalánsko sa môže popýšiť prakticky všetkými druhmi umenia. Od jazykovedcov, ktorí prispeli ku konsolidácii katalánskeho jazyka (Ramon Llull, Ramon Muntaner i Joanot Martorell), európskych a svetoznámych spisovateľov, ktorí píšu nielen po katalánsky (Jacint Verdaguer, Víctor Català y Joan Maragall, Salvador Espriu, Josep Pla, Josep Carner, Mercè Rodoreda, Manuel de Pedrolo, Pere Calders, Jesús Moncada, Pere Gimferrer, Baltasar Porcel, Quim Monzó, Miquel de Palol, Miquel Martí i Pol), ale aj po španielsky (Eduardo Mendoza, Joan Marsé, Manuel Vázquez Montalbán, Javier Cercas, Enrique Vila-Matas, Carlos Ruiz Zafón). V Katalánsku pôsobia aj významní umelci z oblasti scénickej tvorby (Àngel Guimerà, Josep Maria de Sagarra, Santiago Rusiñol), maľby (Ramon Casas, Isidre Nonell, Salvador Dalí i Joan Miró, Antoni Tàpies, Joan Hernández Pijoan, Pablo Ruiz Picasso), architektúry (Antoni Gaudí, Josep Puig i Cadafalch, Lluís Domènech i Montaner, Josep Lluís Sert, José Antonio Coderch de Sentmenat, Richard Meiers, Jean Nouvel, Norman Foster, Ricard Miralles/Benedetta Tagliabue, Ricardo Bofill, Rafael Moneo, Santiago Calatrava), hudby a tanca (Pau Casals, Josep Carreras, Montserrat Caballé, Alicia de Larrocha, Cesc Gelabert). Všetky moderné postupy žijú v Katalánsku v súhre s tradičným umením a oslavy ako la Patum de Berga boli vyhlásené za duchovné dedičstvo UNESCO. Všetky slávnosti realizované na území autonómnej oblasti Katalánsko sú veľmi dobrým príkladom, ako si katalánska komunita chráni a uchováva svoje kultúrne dedičstvo.

Jazyk je podľa Stepana, Linza a Yadava (2010, s.3) „jedným z najproblematickejších faktorov v multinárodných a multikultúrnych štátoch.“ Podľa posledných prieskumov, až 93,8% (Generalitat de Catalunya, Conocer - Lengua, odst.1) obyvateľov súčasnej autonómnej oblasti Katalánsko rozumie katalánčine ako oficiálnemu a úradnému jazyku tejto oblasti (španielčina je rovnoprávnym druhým oficiálnym a úradným jazykom v Katalánsku). K týmto skoro siedmim miliónom obyvateľov musíme prirátat' aj ľudí z území spomenutých vyššie v tejto práci, ktorý katalánčinu bežne

používajú, špeciálne v autonómnej oblasti Valencia, na Baleárskych ostrovoch a v jednej z častí Aragónska (Franja de Ponent). V Andorre je katalánčina jediným úradným jazykom a jej používanie sa rozšírilo aj do južných častí Francúzska a do mesta L'Alguer na ostrove Sardínia. Celkovo tak katalánčinou hovorí približne deväť miliónov ľudí a viac ako jedenásť miliónov jej rozumie. V rebríčku Európskej únie ju to zaraďuje na deviate miesto najpoužívanejších jazykov. Katalánčina je bežným jazykom katalánskeho školského systému a používa sa vo všetkých masovokomunikačných prostriedkoch, v obchode a aj pri kultúrnych vystúpeniach. Výskum Štatistického úradu Katalánska potvrdzuje, že traja zo štyroch obyvateľov Katalánska vedia písať a hovoriť po katalánsky. Katalánčina sa ako jazyk sformovala medzi 8. a 10. storočím vývojom z latinčiny, podobne ako španielčina, francúzština, taliančina a ostatné románske jazyky. Každý rok vyjde približne 10.000 publikácií v tomto jazyku, je desiatym najprekladanejším jazykom na svete a vyučuje sa na 166 univerzitách sveta. Katalánčina je veľmi živým jazykom aj na internete. Od roku 2006 kedy ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) povolilo na internete používať domény s koncovkou .cat, ktoré združujú katalánsku lingvistickú a kultúrnu komunitu, už v roku 2008 bolo zaregistrovaných 30.000 domén s touto koncovkou. Z uvedeného vyplýva, že katalánsku komunitu z kultúrno-historického hľadiska možno považovať za etnický národ. Za národ, ktorý je však momentálne bez štátu.

1.1.5 Štát

Vznik inštitúcie štátu je veľmi úzko spätý s prechodom ľudských komunít k stálemu osídľovaniu istého konkrétneho a determinovaného územia, väčšou diferenciáciou v oblasti spoločenskej deľby práce v rámci ktorej určitá skupina obyvateľstva získava legitimitu na používanie politickej moci nad určitým obyvateľstvom na presne určenom a geograficky determinovanom území. Neopomenuteľnou súčasťou procesu formovaniu sa štátu je postupné preberanie rôznych funkcií štátnymi orgánmi v oblastiach od obrany a ochrany občanov a štátnych hraníc až po rôzne druhy sociálnych a ekonomických funkcií. Napriek tomu, že sa v historickom vývoji stretávame s rôznymi typmi, veľkosťami a druhmi štátnych zriadení, možno povedať, že väčšina z nich si prešla podobnými základnými štátotvornými procesmi, ktoré

viedli v mnohých prípadoch od vyhlásenia nezávislosti, cez proklamáciu práva na sebaurčenie až po samotné konštituovanie nezávislého a zvrchovaného štátu. Rozmanitosť historických foriem štátu pokrýva spektrum od starovekých ríš, cez rozvinuté mestské štáty, monarchie a v posledných dvoch storočiach až k tzv. národným štátom. Jedným zo zlomových momentov v procese konštituovania moderného štátu je uzavretie Vestfálskeho mieru v roku 1648, ktorý nielenže ukončil tridsaťročnú vojnu a náboženské nepokoje v Európe, ale predovšetkým potvrdil nástup sekularizácie (teda odluky cirkvi od štátu) a začal uznávať princíp štátnej suverenity,

„ako princíp medzinárodného práva, ktorý zaistil každému štátu výlučné, nikým neobmedzované právomoci v rámci jeho územia a autonómiu v oblasti zahraničnej politiky. Začali sa rozlišovať dva základné rozmery suverenity. Vnútorou suverenitou nazývame ak je štát zvrchovaným, nikým neobmedzovaným správcom územia a obyvateľstva, ktoré na ňom žije a vonkajšou suverenitou, ak je štát z medzinárodnoprávného hľadiska rovnoprávny s ostatnými štátmi, má právo na zahraničnopolitické chovanie, ktoré je regulované rovnakým právom ostatných štátov.“ (Novotný, 2009, s.401).

Štát je podľa historika Burckhardta (1860) dielom umu a od začiatku mal črty umelej konštrukcie. Polemika o tom, či bol skôr štát, alebo národ je nikdy nekončiacou a nikam nevedúcou debatou. Oveľa dôležitejšie je, kedy štáty vznikali na základe národných princípov a či jedno robilo základ tomu druhému. Podľa Linza (2010, s.2) sa *„proces budovania štátu odohrával niekoľko storočí pred tým, než idea národa rozohnila predstavivosť intelektuálov a ľudu...Proces budovania štátu sa dial bez toho, aby sa zakladal na národných pocitoch, identite alebo vedomí.“* Katalánsky nacionalistický ideológ Enric Prat de la Riba definoval štát ako *„...politickú organizáciu s mocou navonok nezávislou a vnútorne najvyššou, s materiálne ľudskou a finančnou silou na udržanie svojej nezávislosti a authority.“* (citované podľa: Jordi Solé-Tura, 1967, s.180-181, preklad: autor).

Vznik štátu sa pokúšajú vysvetliť mnohé teórie. Od organických, cez teórie násilia až po nadprirodzené zásahy. Za jeden z hlavných pilierov teórií o vzniku štátu možno označiť teóriu spoločenskej zmluvy, ktorá zaväzuje právami a povinnosťami tak štát, jeho predstaviteľov a inštitúcie, ako aj samotných občanov. Spoločenská zmluva sa v demokracii obnovuje pravidelnými voľbami. *„V medzinárodnom právnom kontexte sa za štát považuje politický subjekt, ktorý má zvrchovanosť, stále obyvateľstvo,*

definované štátne územie, vládu a schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi“ (Konvencia o právach a povinnostiach štátu, 1993, článok 1, citované podľa: Novotný, 2009, s.402). Ak však chceme zistiť prečo niektoré štáty vznikajú a iné zasa nie, je nutné definovať a analyzovať tento pojem detailnejšie. Za veľmi výstižnú sa dá považovať aj koncepcia Maxa Webera (1968), ktorý štát definoval na právnych a racionálnych základoch ako:

„nútenú politickú organizáciu s plynulými operáciami, kde si administratívny personál a ľudské spoločenstvo úspešne presadzuje požiadavku monopolu na legitímne použitie sily a fyzického násillia v presadzovaní svojho nariadenia. Štát má legislatívnu cestou podriaadiť administratívny a právny systém zmene, na ktorú sú orientované organizované činnosti administratívneho personálu, ktoré rovnako kontroluje legislatíva.“

Z novších a súčasnejších koncepcií štátu možno spomenúť definíciu Charlesa Tillyho (1975) podľa ktorého, štát je organizáciou, ktorá kontroluje obyvateľstvo zaberajúce vymedzené obyvateľstvo vtedy, keď sa odlišuje od ostatných organizácií pôsobiacich na tom isto území, je autonómny, centralizovaný a jeho správne obvody sa formálne navzájom koordinujú. Od toho ako štát využíva monopol na legitímne násillie, ako vyberá dane a narába s ekonomickými zdrojmi krajiny, ako stanovuje pravidlá, vynucuje spravodlivosť a uplatňuje politické práva občanov sa odvíjajú jednotlivé úrovne štátnosti.

Za základnú jednotku v spoločnosti sa považuje rodina a ešte užšie jednotlivec, teda občan štátu, ktorý je nositeľom konkrétnych práv a povinností voči štátu. *„Štát je politickou jednotkou s vlastnými inštitúciami, územím a relatívne stabilným obyvateľstvom“* (Barrington, 1997, s.713). Národ však celkom určite nemožno stotožňovať so štátom pretože *„štáty, ktoré by boli tvorené jediným homogénnym národom takmer neexistujú“* (Connor, 1994, s.1).

V období prechodu stredoveku na novovek, štát na legitimizáciu svojej moci už nepotreboval „božské požehnanie“, ale dostatočným dôvodom sa stala svojbytná národná kultúra. V prípade etnických národov sa začala presadzovať idea prirodzených hraníc. Vznik jednotného španielskeho štátu už v roku 1492 bol jedným z typických príkladov teórie národného štátu v geograficky ucelených a presne determinovaných prirodzených hraniciach. Tento typ štátotvorných procesov bolo

možné najčastejšie pozorovať v období 19. A 20. storočia, kedy vznikali mnohé nové štáty oslobodzovaním sa z pod koloniálnych nadvlád (Spojené štáty americké), rozpadom monarchií (Rakúsko - Uhorsko - Rakúsko, Maďarsko, Česko - Slovensko, Poľsko (časť), Rumunsko (časť), Kráľovstvo SHS (Juhoslávia), Taliansko (časť), prípadne jednostranným vyhlásením nezávislosti. V poslednom storočí sa v odbornej diskusii stretávame najmä s nasledujúcimi základnými teóriami v oblasti medzinárodných vzťahov, ktoré hovoria o vzniku štátov:

A) Realizmus

Za jedného z prominentných predstaviteľov realistického prístupu k formovaniu štátov v medzinárodnom prostredí možno považovať Hansa J. Morgenthaua. V jednej z jeho najznámejších publikácií *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (1978, s.4-15) naznačuje základné princípy tzv. realistickej politiky v oblasti medzinárodného práva a formovania štátov. Podľa Morgenthaua politika, spoločnosti a štáty sú vo všeobecnosti ovládané objektívnymi zákonmi prameniáciami priamo z ľudskej prirodzenosti v ktorej dominujú prvky ako záujem, sféry záujmu a sila. Na koncepte záujmu v silovom zmysle je podľa realistov a Morgenthaua postavená aj zahraničná politika štátov a ich formovanie. Dlhoročná realistická tradícia pochádzajúca už od Thucydidesa cez Lorda Salisburyho až po stratégie George Washingtona veľmi jasne poukazuje na to, že prvoradým záujmom človeka, spoločnosti a štátu sú rôzne sféry vplyvu. Počiatky tohto prístupu však siahajú až do 16. storočia a niektoré z jeho znakov možno pozorovať už v diele Niccoló Machiavelliho *Vladár*, v ktorom veľmi detailne opísal dôležitú mocenskú funkciu pri formovaní štátov. Podľa Morgenthaua a mnohých ďalších realistov je formovanie štátnych celkov zapríčinené tým, že len zvrchovaný, samostatný a nezávislý štát môže byť aktérom v medzinárodno-politických vzťahoch. Formovanie a postupné vytváranie štátu tkvie v neustálej snahe o získanie, zachovanie, alebo posilnenie vlastnej moci. Realistická teória jednoducho uznáva, že momentálne rozdelenie politického sveta stojí predovšetkým na národných štátoch, avšak neodmieta, že tieto budú základným pilierom pre formovanie nadnárodných štátno-politických útvarov. Aj keď realistický smer možno v mnohých smeroch považovať za reálny a hlboký, odmieta identifikovať morálne aspirácie jednotlivých národov s morálnymi zákonmi, ktoré hýbu ľudstvom, svetom a vesmírom. Zároveň, od obchodu až po ideológiu,

rozhodnutia v oblastiach medzinárodného práva a medzinárodných organizácií spadajú pod kompetencie zvrchovaných štátov. Podľa Fialu (2010, slide 2-5)

„Realisti vychádzajú z dvoch základných prístupov. Z hegemonistickej teórie, ktorá je založená na tom, že každý štát nesie istú politickú moc, o ktorú predovšetkým v medzinárodno-politických vzťahoch ide. A z koncepcie mocenskej rovnováhy, ktorá hovorí o tom, že formovanie štátov ovplyvňuje vytváranie niekoľkých centier moci, ktoré sa snažia presadzovaním svojej sféry vplyvu udržať rovnováhu a stabilitu medzinárodného systému.“

B) Liberalizmus / Idealizmus

Korene modernej idealistickej, alebo tzv. liberálnej tradície v oblasti formovania štátov z medzinárodného hľadiska nachádzame v slávnom prejave prezidenta Spojených štátov amerických Woodrowa Wilsona, začiatkom roka 1918 v Kongrese USA. V slávnom štrnásťbodovom programe načrtnol plán, ako dospieť k mierovému stavu vo svete a pre každý národ, ktorého základnými zámermi a úmyslami sú spravodlivosť a mier. V tomto dokumente podotkol, že Spojené štáty americké vstúpili do ozbrojeného konfliktu Prvej svetovej vojny najmä z dôvodu, aby chránili všetky národy, ktoré milujú mier a aby garantovali rozvoj ich vlastných inštitúcií. Neoddeliteľnou súčasťou tohto programu je aj princíp podľa ktorého, všetky národy, národnosti a ľudia majú právo žiť v rovnakých podmienkach slobody. Zároveň načrtnol ideu kooperujúcich štátov, ktoré ak kooperujú v jednej oblasti, prirodzene bude prechádzať aj ku spolupráci v iných oblastiach a potenciál ozbrojeného konfliktu by sa tak zmenšoval (teória tzv. vetvenia, alebo ramifikácie). V oblasti štátotvorenia sa zasadzoval, aby mnohé národy dovtedy žijúce v područí iných štátnych zoskupení mali na právo na slobodné vyjadrenie sa, v akom štátnom zväzku a s kým chcú žiť, teda aby mali právo na sebaurčenie a autonómny vývoj. Paradigma, prameniaca z konceptu tzv. celosvetovo kooperujúceho štátu, sa cielene zameriava na spoluprácu a pri otvorených konfliktoch dáva prednosť diplomacii. Právo na sebaurčenie sa stalo jedným z pilierov tejto teórie formovanie štátov.

Mocenské pohnútky spomínané v realistickej teórii vzniku štátov sú pochopiteľné pri vzniku každého štátu a platí to aj u Kataláncov. Podľa idealistickej/liberálnej teórie by

si mohli nárokovať aj na uplatnenie štátneho sebaurčovacieho práva. Môžu si teda Katalánci nárokovať na sebaurčovacie právo?

1.1.6 Štátne sebaurčovacie právo

Právo na sebaurčenie bolo súčasťou ľudských spoločností už od jej počiatkov. Postupne pri formovaní prvotných spoločností a štátov sa vytvárali aj princípy uplatňovania si tohto práva vo forme nadvlády nad istým územným celkom. Počas vzniku prvých mestských a neskôr presne vymedzených teritoriálnych štátov si toto právo uplatňovali tie národy, etnické skupiny a spoločenstvá a v rámci nich tie časti spoločnosti, ktoré boli schopné, alebo oprávnené vládnuť a spravovať dané územie. Postupom času sa spomenuté základné princípy a zákonitosti uplatňovania si práva na sebaurčenie menili a determinovali v rámci časového hľadiska a opakovaným vznikom a zanikáním štátov ako takých. Zo sebaurčovacieho práva ako takého vychádzajú všetky ostatné práva, keďže právo na sebaurčenie na základe platných princípov v danej dobe vytvára štát a teda štátne právo, ktoré vytvára ostatné odvetvia práva ako správne, trestné atď. a zabezpečuje i ostatné práva na danom území ako sú občianske, rodinné, ľudsko-právne a iné dohodnuté, platné a potrebné práva. Dnes poznáme právo na sebaurčenie ako právo národov na sebaurčenie. Treba však poukázať na to, že ide len o jednu z kategórii sebaurčovacieho práva, pretože vo vyspelej spoločnosti už nie je toto právo len nevyhnutnosťou národov, ale aj právom tých častí spoločnosti, ktoré sa podieľajú na rozvoji a činnosti tejto spoločnosti. Umožňuje všetkým subjektom, teda osobám a skupinám osôb prejavíť sa na základe princípov stanovených týmto právom. Sebaurčovacie právo patrí z hľadiska systematického rozdelenia práva medzi verejné právo spolu so štátnym (ústavným), trestným, správnym, finančným, lebo upravuje vzťahy medzi subjektmi na základe princípov, ktoré stanovuje a upravuje štátny sebaurčovací subjekt. V rámci hierarchického usporiadania práva je na vrchole, pretože z neho vychádzajú prirodzene všetky ostatné práva. Za ním nasleduje ústavné právo, správne, trestné, finančné, občianske, obchodné, pracovné, rodinné, iné a ďalšie. Pre potreby predkladanej práce sa budeme pochopiteľne najviac venovať štátnemu sebaurčovaciemu právu. Podľa Novotného (2009, s.402):

„Toto právo sa zaoberá vznikom, pôsobením a charakterom štátneho sebaurčovacieho subjektu. Vznik štátneho sebaurčovacieho subjektu je daný princípmi určenými v časovom hľadisku (iný teraz a iný pred storočím), tiež územnom hľadisku (Európa, Amerika).

V európskej právnej kultúre sú základnými požiadavkami na uplatnenie sebaurčovacieho práva:

1.kultúrohistorický princíp (vlastná kultúra a národ)

2.existenčný princíp (schopnosť samostatne existovať bez dlhodobej pomoci)

3.princíp mierového vzniku (diplomacia, zdôrazňovať bod 1 a 2, dosiahnuť bod 4)

4.princíp suverenity (uznanie okolitých štátov a zaradenie sa do medzinárodných organizácií).“

Štátne sebaurčovacie právo konkrétne ohraničuje čo znamenajú jednotlivé práva a čo obsahujú a taktiež konkretizuje napr. čo znamená zabezpečiť potrebné práva a povinnosti. Štátne sebaurčovacie subjekty tvoria vlastné primárne štáty ako Slovenská republika, Česká republika, Nemecká spolková republika, Ruská federácia, Spojené štáty americké, či Saudská Arábia. Štátne sebaurčovacie subjekty sú teda všetky štáty sveta (bez ohľadu na ich politické usporiadanie, teda republiky, federácie, monarchie atď.), ako demokracie, diktatúry, či iné zriadenia. Tieto zriadenia vytvárajú charakter štátneho sebaurčovacieho subjektu. Štátny sebaurčovací subjekt je najvyšší subjekt daného územia. Disponuje najvyššou mocou, je držiteľom tejto moci a túto moc využíva a vytvára najvyššie zákony daného územia. Kontroluje všetky subjekty na danom území a zabezpečuje ich práva a povinnosti. Je najvyššou autoritou daného územia. Charakter štátneho sebaurčovacieho subjektu určuje jeho politické zriadenie.

Princíp mierového vzniku a princíp suverenity je v prípade Katalánska čisto hypotetická záležitosť a nemožno ju podrobnejšie skúmať, keďže Katalánci v tomto momente vlastný štát nemajú a nemohli sa snažiť o širokospektrálne medzinárodné uznanie a samostatne sa integrovať do medzinárodných orgánov a inštitúcií. Možnosť odtrhnúť sa od Španielska Katalánci nevyužili ani počas tranzície Španielskeho kráľovstva od diktatúry k demokracii, kedy sa pripojili k “spoločnému projektu“ demokratickej transformácie a medzinárodnej integrácie predovšetkým a na základe celoštátnych volieb. O týchto voľbách budeme podrobnejšie hovoriť v praktickej časti práce. Je však potrebné dodať, že princíp mierového vzniku je v prípade Kataláncov nutné neopomínať, pretože napríklad na rozdiel od predstaviteľov baskického separatistického hnutia a baskického národného projektu (ETA – Euskadi ta Askatasuna/Baskicko a jeho sloboda, pozn. autora), svoje požiadavky prezentujú

mierovou a pokojnou formou bez použitia akýchkoľvek násilných prostriedkov. Kultúrohistorický princíp založený predovšetkým na vlastnej kultúre a národe o ktorých sme hovorili v predchádzajúcich častiach práce je v prípade Kataláncov neoddiskutovateľný. Existenčný princíp nepredstavuje v prípade Katalánska taktiež vážnejší problém. Už z logického uvaženia vyplýva, že keďže je Katalánsko najbohatším a ekonomicky najúspešnejším regiónom Španielskeho kráľovstva, hospodársky by malo Katalánsko zvládnuť svoju samostatnosť bez väčších problémov. Hrubý domáci produkt tohto územia v roku 2009 dosiahol úroveň 206.966 miliónov eur a HDP per capita 28.046 eur (Conocer Cataluña, Economía, 2010, odst.1). Podobné čísla dosahujú len najbohatšie krajiny sveta. Katalánsko však disponuje aj skvelou polohou (prístup k moru, vnútorný trh EÚ, na hranici Francúzska a Španielska) a infraštruktúrou (rozvinutá železničná a diaľničná sieť, letiská) pre rozvoj viacerých druhov obchodu (predovšetkým priemysel, energetika, vzdelanostná ekonomika a samozrejme turizmus). Dôkazom ďalšieho rozvoja je aj technologická štvrť v Barcelone, ktorá nesie názov Poblenou. Na začiatku dekády týždenník Newsweek zaradil Barcelonu medzi desať najtechnologickejších miest na svete a v roku 2008 agentúra Cushman & Wakefield zaradila toto mesto medzi päť najatraktívnejších miest na podnikanie. Prečo je teda Katalánsko stále bez štátu?

1.1.7 Národný štát alebo multinárodný štát?

Pre potreby predkladanej práce je nevyhnutné vysvetliť vzájomnú prepojenosť medzi národmi založenými na etnickom princípe a národnými štátmi na jednej strane a politickými národmi úzko spájanými s pojmom štátnych národov. Národy, tak ako ich poznáme dnes, sa na európskej scéne začali objavovať až v 19. storočí. Avšak len niektoré z nich tvorili základ pre vytvorenie a následné rozvinutie štátneho zriadenia. Ako o príkladoch možno hovoriť o prípadoch Nemecka, Grécka, alebo Rakúsko-Uhorskej monarchie. Naopak o mnohých nových štátoch možno povedať, že proces budovania národa sa zdynamizoval až po vytvorení štátu. Možno hovoriť o Spojených štátoch amerických, ale aj o Československu a podobne. Najdôležitejším z hľadiska budúcnosti a prežitia týchto štátov bolo to, či všetky spomenuté štátne celky boli budované ako národné štáty (s dominanciou jedného etnického, alebo kultúrno-

historického spoločenstva), alebo ako politické organizácie s multinárodnou charakteristikou.

Stepan, Linz a Yadav (2010, s.50-68) vo svojom nedávanom článku o nástupe multinárodných štátov pomerne komplexne pomenovali najdôležitejšie charakteristiky národných, alebo multinárodných štátov (inými slovami štátnych národov). Za charakteristické pre národné štáty považujú kladenie dôrazu na jednu väčšinovú kultúrnu civilizačnú tradíciu, ktorá sa vo väčšine prípadov a s malými odchýlkami vyvíja v presne vymedzených štátnych hraniciach. Štátne politiky sa snažia v prvom rade o homogenizáciu kultúrnej identity všetkých svojich občanov vo všetkých oblastiach ich života, najmä čo sa týka používania oficiálneho štátneho jazyka. Vo väčšine prípadov národných štátov hovoríme o štátoch unitárnych, prípadne federálnych, ktoré sú však jednonárodné a symetrické. Autonomistické politické strany nemajú v národných štátoch takmer žiadny koaličný potenciál, vo väčšine prípadov sú marginalizované a v niektorých prípadoch dokonca postavené mimo zákon. Občania sa v národných štátoch cítia tak, že patria do tohto štátu a v rovnakom čase aj do jedného národného kultúrneho referenčného rámca. Občania rešpektujú autoritu štátu a sú lojálni voči národu ako takému. Na druhej strane, skutočné multinárodné štáty kladú dôraz na viac ako jednu kultúrno-civilizačnú tradíciu vo vnútri existujúcich štátnych hraníc. Príslušníci jednotlivých národov vo vnútri štátu sa nemusia jednoznačne identifikovať s konkrétnou štátnou príslušnosťou. Štátne orgány sa v tomto type štátu zameriavajú na podporu viacerých kultúrnych identít, vrátane podpory používania viacerých oficiálnych jazykov. Vo väčšine prípadov sa rôzne kultúrne identity rozvíjajú v multinárodnom štáte v rámci spoločných politicky rozšírených symbolov. Základným cieľom ostáva tzv. spojenie v rôznorodosti. Väčšina multinárodných štátov je federáciami s asymetrickými prvkami. Rôzne autonomistické, alebo separatistické strany často krát vládnu v jednotlivých územných celkoch federácie a na federálnej úrovni majú v niektorých prípadoch aj koaličný potenciál. Občania tohto typu štátu deklarujú v mnohých prípadoch viac ako jednu identitu a identifikujú sa so štátom nie na základe národných prvkoch, ale na základe lojality a vernosti politickým inštitúciám krajiny.

Edmund O'Gorman (citované podľa: Tena, 2009, s.42) sa taktiež pokúsil diferencovať jednotlivé historické etapy formovania štátov ku vzťahu k národom

a priradil im niektoré z nasledujúcich charakteristík. Obdobie medzi rokmi 1776-1821 možno považovať za prvé obdobie kedy sa formujú moderné štátne útvary najmä v Amerike. Nacionalizmus má funkčné pôsobenie. Nie je založený na kultúrno-historickom princípe, ale skôr na ekonomických faktoroch. Medzi rokmi 1820 a 1920 opisujeme obdobie vzniku mnohých štátov najmä na základe sebaurčovacieho práva a národno-oslobodzovacích hnutiach zakončené vznikom Ligy národov (resp. štátov). V rokoch 1920 až 1970 sa v odbornej sfére hovorí najmä o nacionalizme založenom na štáte. Obdobie medzi rokmi 1945 a 1960 je charakteristické najmä novými štátmi na africkom a ázijskom kontinente. Väčšina z nich mala formu národných štátov odvodenú od svojich hlavných miest. Od roku 1970 až po dnes zažívame obdobie o ktorom možno povedať, že je charakteristické čiastkovým nástupom viacerých nacionalistických hnutí (Škótsko, Katalánsko, Quebec a pod.). Štát sa premenil na univerzálnu jednotku politickej organizácie. Tento proces potvrdili najmä rozpady koloniálnych veľmocí a integrácia viacerých nových štátov do Organizácie Spojených Národov (OSN). Jednoduchú dôležitosť štátu vyjadruje fakt, že pokým v roku 1945 mala OSN len okolo 50 členov, dnes sa toto číslo približuje k dvom stovkám.

Stepan, Linz a Yadav (2010) rozdelili jednotlivé krajiny do troch skupín podľa vzťahu štátu a jeho inštitúcií k majoritnému a minoritného obyvateľstvu. Podobne ako Kanadu, alebo Belgicko, do skupiny, ktoré sú charakteristické svojou kultúrnou diverzitou a niektoré skupiny obyvateľstva za pomoci politických nástrojov deklarujú na konkrétnom území záujem o presadzovanie sebaurčovacieho práva, zaradili aj Španielsko.

Od roku 1492, kedy sa začína písať jedna z najvýznamnejších kapitol španielskych dejín, môžeme v nej počas niekoľkých etáp nájsť snahy o to, aby sa obyvatelia konkrétnych území stali národne jednotní a "španielski". Tieto snahy bolo možno pozorovať v španielskych kolóniách v Latinskej Amerike, ale aj na území samotného kráľovstva, kde bola homogenizácia kultúrne a jazykovo odlišného obyvateľstva typická najmä v obdobiach dvoch diktatúr Francisca Franca (v tomto období špeciálne extrémisti z Falangského hnutia a ľudia z armády ako Milán Astray) a Prima de Riveru. Homogenizácia spočívala najmä v asimilovaní kultúrne a jazykovo odlišného obyvateľstva spôsobmi, ktoré nútilo členov tohto obyvateľstva opustiť pôvodnú komunitu menšiny a následná inkorporácia do radov majoritného obyvateľstva. Po

demokratickej tranzícii sa však v Španielsku objavili tendencie vytvoriť z národného štátu skutočný multinárodný štát, kde budú práva etnických a ďalších menšín zaručené ústavou. Aj keď sa počas Frankovho režimu objavili aj náznaky na vyhladenie katalánskeho obyvateľstva (Francisco de Cossío, 1937), najcharakteristickejšim typom vo vzťahu Španielska a Katalánska v tomto období bola asimilácia. Tento proces je veľmi dobre známy prakticky v celej Európe. Existuje len málo štátov, v ktorých by sa nesnažili o asimiláciu národnostnej menšiny a jej pričlenenie k majoritnému obyvateľstvu, nahradením jej jazyka, histórie, kultúry a podobne. Pri takémuto druhu asimilácie možno opäť spomenúť aj známy výrok Massimo D'Azeglia: „*Taliansko je vytvorené, teraz musíme vytvorené Talianov*“ (citované podľa: Linz, 2010, s.9). Okrem asimilácie, vyhladenia, alebo deportácie sú však aj iné spôsoby ako zaobchádzať s národnostnou menšinou. Napríklad sformovanie multinárodného štátu, kde kooperujú členovia majoritného obyvateľstva a národnostných menšín. Dobrými príkladmi sú Švajčiarsko, Belgicko, prípadne Fínsko. Ale je to taktiež príklad Španielskeho kráľovstva? Podľa dostupných informácií je však realita skôr to, že tak ako sa prechod od monarchie k modernému štátu charakterizoval vyššie spomínanou národnou homogenizáciou, táto bola a je z časti prítomná aj počas prechodu z diktatúry na demokraciu. Za jeden z čiastkových dôkazov možno označiť aj to, „*že napríklad v Španielsku sa katalánsky jazyk vyučuje len na siedmich univerzitách, pričom len v Nemecku je ich tridsaťštyri!*“ (Tena, 2009, s.37).

Problémom Španielska však ostáva, že sa v ňom ukazujú znaky tzv. “nového“ nacionalizmu, ktorý vychádza z tzv. vnútorného kolonializmu. Michael Hechter (1975) ho definuje takto:

„Kolónie vo vnútri štátu sa odlišujú od majoritného obyvateľstva rozličnými prvkami, predovšetkým však náboženstvom, jazykom a kultúrou, ktoré obmedzujú ich pôsobenie vo vyšších celoštátnych spoločenských a kultúrnych funkciách. Vnútorný kolonializmus vytvára istý druh kultúrneho delenia práce, podľa ktorého menej hodnotná práca je typická pre regióny štátu a viac hodnotná práca je typická pre centrum. Moc a prostriedky sa koncentrujú predovšetkým v centre.“

KAPITOLA 2: Prečo je Katalánsko bez štátu?

2.1 Medzinárodné prostredie

Veľmi významným faktorom, ktorý prispieva k tomu, že mnohé národy, etnické, alebo kultúrno-historické komunity nie sú v súčasnosti aj štátmi a netvorí suverénnu politickú organizáciu je aj medzinárodné prostredie. Platí to aj v prípade Katalánska. Už samotný názov Organizácie spojených národov (OSN) vyjadruje v prvom rade to, akú úlohu hrá v dnešnom svete štát, ale najmä to, že je v skutočnosti spoločenstvom štátom a nie spoločenstvom národov. Jej členom sa môže stať ktorýkoľvek mierumilovný štát, ktorý prijme záväzky obsiahnuté v Charte OSN (články 3-6 Charty OSN o členstve). Členovia tejto organizácie a jednotlivé štáty veľmi citlivo reagujú na všetky autonomistické a národno-oslobodzovacie snahy v rámci presne vymedzených hraníc konkrétneho členského štátu. Ak by pripustili, že každá národnostná menšina, etnická, alebo kultúrno-historická komunita môže rozvíjať svoje národné hnutie s cieľom dosiahnutia vlastného štátu, došlo by v mnohých prípadoch k destabilizácii a spochybneniu už existujúcich štátnych celkov. *„Ak by všetky potencionálne národy rozvíjali typickú národnú identitu, ktorá by u všetkých viedla k procesu budovania národa, ktorý by pokračoval s väčšími či menšími úspechmi, existencia mnohých štátov sveta by bola spochybnená“* (Linz, 2010, s.1). Platí to aj v prípade Katalánska vo vzťahu k španielskemu štátu. Nech už sa po demokratickej tranzícii dostala väčšinou k moci Ľudová strana (PP-Partido Popular), ktorá odmietala akúkoľvek debatu na tému väčšej nezávislosti a väčších autonómnych práv pre Katalánsko, alebo Španielska socialisticko-robotnícka strana (PSOE-Partido socialista obrero español), ich principiálnym cieľom ostávala a ostáva územná integrita Španielskeho kráľovstva a zachovanie celistvosti jeho teritoriálnych hraníc. K tejto skutočnosti a hlavne v prípade Španielska dopomohlo aj to, že európske monarchie ako Francúzsko a Anglicko mali pomerne skoro jasne definované a presne vymedzené hranice svojho územia. Napriek veľmi problematickému budovaniu národa v týchto krajinách si vďaka tejto skutočnosti mnohé európske monarchie udržali status veľmi významného spoločenského postavenia. Platí to aj v prípade Španielska.

„Napríklad v Španielsku, kde kríza Frankovho režimu viedla k spochybňovaniu španielskeho nacionalizmu a k erupcii ostrého nacionalizmu v jeho periférii, takmer všetci vodcovia nacionalistických hnutí, aby sa vyhli slovu španielsky, hovorili o „tom štáte“ alebo o Estado espanol. Viac menej, či už ostro, alebo rétoricky, odmietali španielsky národ, ale nie španielsky štát.“ (Linz, 2010, s.9).

Môžu sa objaviť námietky, že medzinárodné spoločenstvo sa rozhodlo v niektorých prípadoch konať inak. Áno, veľmi čerstvý príklad z Kosova nám veľmi jasne ukazuje, kam až môže zájsť krízová situácia. Rozhodnutie Medzinárodného súdneho tribunálu o tom, že Kosovo neporušilo žiadny z článkov medzinárodného práva, keď sa rozhodlo unilaterálne a jednostranne vyhlásiť svoju nezávislosť od Srbska (International Court of Justice, 2010, odst.1) je veľmi významným precedensom pre debatu o budúcnosti mnohých iných štátov, vrátane Katalánska. K vyhláseniu nezávislosti Kosova celkom určite prispelo aj časť medzinárodného spoločenstva, ktoré uznalo jeho samostatnosť. Tieto skutočnosti však neplatia v prípade Katalánska. Po prvé, v Katalánsku a teda v Španielskom kráľovstve neexistuje momentálne žiadny typ krízovej situácie, ktorú by okrem Španielska malo riešiť aj medzinárodné spoločenstvo. Na tomto území nezúri občiansky vojna a preto neexistuje „dopyt“ po rýchлом a radikálnom riešení. Medzinárodné spoločenstvo tak zotrváva na svojej koncepcii z druhej polovice 20. storočia, ktorá veľmi jasne hovorí o význame hraníc a ktorá veľmi úzko súvisí so štátnou suverenitou. Potvrďuje to aj vznik mnohých afrických štátov práva v tomto období. *„Africké štáty vznikali na základe koloniálnych hraníc a zložitost' budovania národov na homogénnych etnických, jazykových a kmeňových základoch viedla afrických politikov k tomu, aby súhlasili s obhajobou nedotknuteľnosti štátnych hraníc.“ (Linz, 2010, s.4).* Dôkazom dôležitosti medzinárodného tlaku je koniec koncov aj sebaurčovací právo obhajované po prvej svetovej vojne Woodrovom Wilsonom. Je veľmi otázne, ako by vznikali nové štáty na mape Európy ako Československo, Poľsko, Juhoslávia, Rumunsko, pobaltské krajiny a podobne, keby za ich vznikom nestála medzinárodná dohoda vyjadrená v parížskych mierových zmluvách z Versailles. Podľa Linza (2010) je medzinárodný tlak dôležitý nielen pri zrode, alebo pri prípadnej deštrukcii niektorých štátov, ale aj pri vývoji v národných a mnohonárodných štátoch, riadenom predovšetkým politikami centrálnej vlády.

„Úspech týchto politik v konečnom dôsledku závisí na čitateľnosti použitia sily a na medzinárodnom kontexte, ktorý použitie sily umožňuje, alebo poskytuje podporu jednej zo strán konfliktu tým, že uznáva jej použitie sily ako legitímne. Po takomto konflikte je budovanie civilizovanej spoločnosti, v ktorej môžu spolu žiť ľudia s rozdielnymi identitami a rozdielnou mierou identifikovania sa s národom problematické, ak nie nemožné. Výsledkom takéhoto procesu sú exodus a utečenci.“ (Linz, 2010, s.13).

2.2 Demokracia, jej úroveň a dôsledky

„Štáty charakterizuje skutočnosť, že sú umelými výtvormi, ktoré sú v značnej miere neosobné a vynucovanie si uniformity v spoločnosti. Moderný štát v jeho liberálne demokratickej forme dosahuje svoju vierohodnosť zmierňovaním násilia, vrátane zníženia súkromného násilia, vytvorením priestoru pre rozvoj jednotlivca uznaním základných práv, ochranou majetku a všetkých podmienok, ktoré umožňujú modernú trhovú ekonomiku.“ (Linz, 2010, s.5).

Za jednu z príčin neexistencie samostatného katalánskeho štátu možno označiť aj demokratickú formu politického zriadenia v Španielskom kráľovstve a jej úroveň. V prvom rade je veľmi dôležité podotknúť, že z dvoch možností ako “bojovať” o svoju nezávislosť si Katalánci vybrali tú mierumilovnejšiu a demokratickejšiu. To znamená, že si nevybrali cestu nacionalistov, ktorí by zostali mimo riadenie vecí verejných a odmietali by sa zúčastňovať na voľbách, neprejavovať legitímne svoje názory a nepodieľať sa riadení celého štátu a autonómnych oblastí Španielskeho kráľovstva. Katalánci sa vydali skôr druhou cestou, teda tou, ktorá je charakteristická participáciou na volebných aktoch a účasti na správe existujúceho štátu, pri ktorej môžu a formulujú svoje požiadavky na autonómiu a ďalšiu nezávislosť. V prvom rade, predstavitelia španielskeho štátu v začiatkoch procesu demokratickej tranzície zvolili úspešnú taktiku celoštátnych volieb, ktorá v istom smere viedla k inkorporácii Kataláncov a Baskov do procesu tvorby politického národa a budovaniu štátnosti a štátnej legitimity. Ako zdôrazňujú Linz a Stepan (1992), v multinárodných spoločnostiach, organizácia celoštátnych volieb spôsobuje vytváranie celoštátnej politickej agendy a v konečnom dôsledku celoštátneho politického systému a celoštátnych politických strán. Víťazi takýchto volieb získavajú potom legitimitu na celoštátnej úrovni. Linz a Stepan (1992) zároveň vyjadrujú presvedčenie, že ak sa v multinárodných spoločnostiach začne pri demokratickej tranzícii klásť dôraz predovšetkým na regionálnej voľby a regionálne voľby, autorita a legitimita štátu sa môže oslabovať. Linz a Stepan (1992) túto skutočnosť potvrdzujú aj v prípade Španielska najmä v prípade tzv. “prvých a zakladajúcich volieb” v demokratickej

tranzícii. Tento trend potvrdilo už prvé referendum v post-Frankovej ére, keď 94,2% oprávnených voličov vrátane Kataláncov a Baskov podporilo zákon o politickej reforme, ktorý vytváral predpoklady pre demokratizáciu a liberalizáciu španielskej spoločnosti. Následne, najväčšia katalánska národná strana podporila v Parlamente aj prijatie novej španielskej ústavy a občania Katalánska ju odobrili 90,4% podporou aj v následnom referende. Katalánci sa aktívne zúčastňujú nielen volieb do “vlastného“ katalánskeho parlamentu (od roku 1980 do roku 2006 sa volebná účasť pohybovala od 48,7% do 60,7%. (Resultados de las elecciones catalanas, 1980-2006, odst.1), ale taktiež volieb do centrálného parlamentu Španielskeho kráľovstva (v roku 2000 dosiahla účasť 64,01%, v roku 2004 76,96% a v roku 2008 71,19% - Resultados de las elecciones generales, 2000-2004-2008, odst.1). Tento rozdiel má však aj ďalšie dôsledky, ktoré spočívajú v tom, že autonomistické a separatistické národné projekty majú väčšiu silu na zachovanie si svojej vnútornej integrity, ak sa nepodieľajú na realizovaní moci v rámci liberálneho demokratického politického systému, alebo ak im táto možnosť nie je umožnená. Linz (2010, s.17) v tejto súvislosti uvádza: *„Nacionalistické hnutie, ak nemá žiadnu šancu na podiel na moci v demokratickom rámci, si môže ľahko udržať svoju jednotu a svoje radikálne pozície.“* Z istého pohľadu možno konštatovať, že demokratická tranzícia uľahčila Kataláncom možnosť legitímnu cestou dožadovať sa svojich historických práv, na strane druhej ich pripravila o možnosť zotrvať na radikálnych postojoch a v krízovej situácii (podobne ako v prípade Kosova) si “vybojovať“ svoju štátnu nezávislosť. Linz (2010, s.17) dodáva svoj názor na nacionalistické hnutie v demokratickom systéme: *„Demokraciou sa pravdepodobne rozštiepi na tých, ktorí chcú pokračovať v boji za nezávislosť, niekedy podporovaním násilia a teroristického hnutia a tých, ktorí sa chcú zapojiť do systému, aby tým umožnili maximálny nárast procesu budovania národa.“* Avšak ani skupina tých, ktorí sa rozhodli pokračovať vo formulovaní svojich požiadaviek v rámci demokratického politického systému nemusí v tomto smere ostať jednotná a ich spoločné požiadavky potom vyzerajú roztrieštene. Nehovoriac už o tom, že keď sa do tohto procesu zapoja prívrženci radikálneho hnutia, roztrieštenosť názorov je zrejmá a z pohľadu ich cieľa aj kontraproduktívna. V prípade Katalánska nemožno hovoriť o významnej teroristickej skupine, možno však hovoriť o tých “druhých“, ktorí sa v rámci demokratického zriadenia podľa Linza (2010, s.17):

„rozštiepia na tých, ktorí by radi tento proces urýchlili a tých, ktorí sú po účasti vo volebnom procese a v inštitúciách štátu, napríklad v zákonodarnom zbore, pripravení pokračovať v procese rokovania a tlaku za nezávislosť a tých, ktorí, ak sa už dosiahlo isté nové ústavné usporiadanie, budú odsúvať ciele nacionalistov ad calendas graceas. Druhí menovaní, bez toho, že by sa vzdali nacionalistických snov, sú pripravení podieľať sa na vláde na danom území, nižšej jednotke uznanej štátom ako jednotke, ktorá patrí národu. Niektorí budú v demokratických inštitúciách pokračovať ako zásadová, ale mierumilovná opozícia a tí, ktorí nedokážu dosiahnuť svoje ciele demokraticky, sa rozhodnú pre iné prostriedky.“

V Katalánsku taktiež existujú politické strany, ktoré sú viac-menej spokojné so súčasným stavom, alebo zastávajú radikálnejšie postoje a chcú postupovať rýchlejšie. Do prvej skupiny patria strany, ktoré vyjadrujú svoju spokojnosť so súčasným ústavným postavením Katalánska. Najmä strana Partit dels Socialistes de Catalunya úzko prepojená na španielsku socialistickú robotnícku stranu (PSOE). Ďalšou stranou je Iniciativa per Catalunya Verds-Esquerra Unida i Alternativa, ktorá síce presadzuje samostatnosť Katalánska, ale jej cestou je zmena ústavy Španielskeho kráľovstva. Poslednou z tejto skupiny je strana Convergència i Unió, federácia strán Convergència Democràtica de Catalunya a Unió Democràtica de Catalunya, ktorá síce presadzuje právo Kataláncov na sebaurčenie, zároveň ale tvrdí, že Katalánci, najmä čo sa týka národného povedomia nie sú ešte pripravení a samotný cieľ sa musí zmeniť. K radikálnejším postojom sa hlási najmä Esquerra Republicana de Catalunya, ktorá presadzuje myšlienku vyhlásenia referenda o nezávislosti Katalánska po získaní väčšiny v katalánskom parlamente. Úplnú nezávislosť vyhlásenú ihneď po získaní väčšiny v katalánskom parlamente presadzuje najmä strane Reagrupament a nová strana ex-prezidenta futbalovej Barcelony Joana Laportu, Solidaritat Catalana. Nejednotnosť v postojoch pri vyriešení budúcnosti Katalánska možno označiť za jeden z hlavných dôvodov neexistencie katalánskeho štátu.

2.3 Súčasná nezávislosť Kataláncov

V júni roku 2006 katalánski voliči rozhodli o posilnení autonómneho štatútu najbohatšieho regiónu Španielskeho kráľovstva. Tak znela správa z médií. (Katalánci za väčšiu nezávislosť od Madridu, 2010, odst.1) V referende, na ktorom sa zúčastnilo takmer polovica (49%) oprávnených voličov, sa väčšina (74%) rozhodla posilniť právomoci regionálnej vlády v autonómnej oblasti Katalánsko. Vtedajší španielsky

socialistický premiér José Luis Rodríguez Zapatero povedal, že tento výsledok potvrdzuje úroveň demokracie v Španielsku. Spokojnosť vyhlásil aj socialistický šéf katalánskej vlády Pasqual Maragall. Proti výsledkom ostro vystúpila španielska Ľudová strana a jej líder Mariano Rajoy označil tento akt za začiatok rozkladu ústavného zriadenia Španielska. Má teda Katalánsko v súčasnosti dostatočnú autonómiu, ktorá vedie k nepotrebnosti zakladania vlastného štátu?

Na to aby sme sa zodpovedne mohli vyjadriť k tejto otázke je treba analyzovať základnú inštitucionálnu normu fungovanie katalánskej autonómnej oblasti – Autonómneho štatútu Katalánska prijatého v ľudovom hlasovaní 18. júna 2006, ktorý nahradil pôvodný štatút z roku 1979. Na papieri to vyzerá približne a v skratke takto. Vlastnú a zvrchovanú vládu a všetky suverénne politické inštitúcie v rámci Katalánska a parlamentu (poslaneckú snemovňu a senát) priznáva Katalánskej autonómnej oblasti už samotná preambula tohto dokumentu odvodená z pôvodnej ústavy Katalánska z roku 1359 nazvanou Constitucions i altres drets de Catalunya. Táto časť priznáva Katalánsku a jeho ľudu všetky historické práva na tomto území a výnimočnú pozíciu katalánskej vlády tzv. la Generalitat v rámci celého španielskeho ústavného systému. Úvodná časť (články 1-14) autonómneho štatútu priznáva Kataláncom všetky základné práva súvisiace s rozvojom vlastnej kultúry, vrátane používania a plného využívania katalánskeho jazyka na tomto území ako úradného a oficiálneho jazyka vo všetkých formálnych aj neformálnych vzťahoch. Katalánsky parlament, berúc do úvahy vôľu katalánskeho ľudu, väčšinovo definuje Katalánsko ako národ. Španielska ústava uznáva Kataláncoch ako národnosť. Táto časť dokumentu taktiež presne vymedzuje politický a geografický priestor nielen v rámci Španielskeho kráľovstva, ale taktiež celej Európskej únie. Centrálna vláda Španielska v tejto časti dokumentu potvrdzuje, že nebude meniť charakter Katalánska najmä čo sa týka jeho sekulárnosti a neviazanosti na žiadnu oficiálnu ideológiu, náboženstvo, či cirkev. Článok 8 presne definuje oficiálne symboly Katalánska, medzi ktoré patrí zástava, hymna a štátny sviatok. Prvá časť dokumentu (články 15-54) priznáva Kataláncom všetky ľudské, občianske, politické a ekonomické práva, pri uplatňovaní si ktorých si môžu občania Katalánska vždy vybrať jeden z dvoch oficiálnych jazykov tohto územia – katalánčinu, alebo španielčinu. Druhá časť (články 55-94) rozširujú a potvrdzujú exkluzívne právomoci katalánskeho parlamentu, ktorý ako jediný

reprezentuje vôľu katalánskeho ľudu vyjadrenú v demokratických voľbách. Katalánsku sa v štvrtej časti (články 95-109) dokumentu priznáva a definuje aj právo na vlastný súdny systém s hierarchickým delením. Samozrejmosťou je, že občania Katalánska môžu komunikáciu so súdmi viesť v katalánskom jazyku a predkladať v tomto jazyku aj všetky typy podnetov a dôkazov. Štvrtá časť (110-173) presne vymedzuje a v niektorých prípadoch aj rozširuje kompetencie jednotlivých inštitucionálnych orgánov Katalánska. Táto časť zároveň definuje exkluzívne práva Katalánskej autonómnej vláde súviacace najmä s výkonom zákonodarnej a výkonnej moci. V tejto oblasti je katalánske právo nadradené všetkým ostatným. Táto časť, časť piata (174-200) a šiesta (201-221) zvyšujú priame kompetencie katalánskej vlády zväčšovať svoje príjmy z ich vlastného regiónu zo všetkých prerozdelených daňových a nedaňových príjmov Španielskeho kráľovstva. Územia Katalánskej autonómnej oblasti sa rozdeľuje na presne stanovené menšie územné jednotky (comarcas a pod.), ktoré môžu v jednotlivých prípadoch rozhodovať o udeľovaní pracovných povolení pre prisťahovalcov, spravovať železničnú, cestnú a časť lodnej dopravy, ako aj prístavy a letiská, ktoré nenesú označenie strategické. Paragrafy tohto štatútu (článok 222), ktoré neupravujú vzťahy Katalánska a španielskeho štátu, môžu byť zmenené vďaka zákonodarnej iniciatíve katalánskeho parlamentu na návrh pätiny jeho poslancov, katalánskej vlády, 20% komunálnych zastupiteľstiev, ktoré reprezentujú aspoň 20% obyvateľstva. Prijatie takejto zmeny vyžaduje súhlas dvojtretinovej väčšiny katalánskeho parlamentu, ratifikáciu centrálnym parlamentom Španielska a odobrenie voličmi Katalánska v platnom referende. V prípade, že sa jedná o články, ktoré priamo upravujú vzťahy Katalánskej autonómnej oblasti a španielskeho štátu, tieto musia byť predložené buď katalánskym parlamentom, katalánskou vládou, centrálnym parlamentom v Madride, alebo na návrh 300.000 občanov s platným volebným právom, ktorí to vyjadria svojim podpisom. Prijatie takejto zmeny vyžaduje dvojtretinovú väčšinu katalánskeho parlamentu, ratifikáciu centrálnym parlamentom Španielska a odobrenie voličmi a v platnom referende.

Podľa významného katalánskeho právnika Alfonsa Lópeza Tenu (2009) je tento aktuálny a posledný štatút dôkazom víťazstva katalanizmu a toho, že toto hnutie túto "bitku" na teraz vyhralo. Podľa jeho slov bude nesmierne dôležité ako budú historické práva zakotvené v tomto dokumente využívané v budúcnosti priamo a samotnými

Kataláncami. Netreba zabúdať na to, že tento štatút prijatý katalánskym, centrálnym španielskym parlamentom a katalánskymi voličmi uznáva Katalánsko ako národ. Tena uznáva, že táto veta znamená, že Španielsko uznáva právo Kataláncov na sebaurčenie a cesta k úplnej nezávislosti je otvorená. Napriek tomu, že v júni tohto roka Ústavný súd Španielskeho kráľovstva rozhodol o anulovaní 14 článkov tohto štatútu, na prerobenie navrhol 27 z nich a bez právnej pôsobnosti a účinnosti ponecháva práve termín národa, je podľa Tenu tento štatút od roku 1714 najväčšou príležitosťou na oživenie skutočného multinárodného štátu v Španielsku, alebo na vytvorenie samostatného štátu. Príležitosťou na to, aby Katalánsko žilo so Španielskom, bez neho, ale hlavne nie pod ním. Je teda zrejmé, že štatút vo väčšinovej miere napĺňal a napĺňa pojem nezávislosti aj pre Kataláncov, ktorí sa rozhodli neradikalizovať svoj nacionalistické hnutie. Obdobie po prijatí štatútu a neistota, s ktorou teraz Katalánci musia žiť je dôvodom nielen na boj za zintenzívnenie národných práv, ale taktiež argumentom prečo neexistuje katalánsky štát.

2.4 Identita a “spoločný projekt“ Španielov a Kataláncov

Jedným zo základných cieľov hlavných predstaviteľov Európskej únie je v súčasnosti aj budovanie akéhosi druhu európskej identity. Je veľmi pravdepodobné, že každý z nás vnútorne pociťuje akúsi identitu, alebo príslušnosť k nijakej skupine. Či už k národu, alebo štátu. Ale má človek len jednu identitu? Patrí len k jednému národu a k jednému štátu? Linz (2010, s.7) hovorí o tom, že:

„S výnimkou nevelkého počtu ľudí bez štátnej príslušnosti, ako ich pôvodne definovala Liga národov a držiteľov tzv. Nansenovho pasu, je každý občanom alebo štátnym príslušníkom nejakého štátu, no existujú pravdepodobne milióny ľudí, ktorí nemajú ani poňatie o tom, že sú členmi nijakého národa. Mnohí z tých, ktorí by sa podľa kritérií etnológov, jazykovedcov, politológov a vodcov nacionalistických hnutí mali považovať za príslušníkov konkrétneho národa to tak nepociťujú a v skutočnosti by sa možno ani nemuseli identifikovať s iným národom.“

S viacerými identitami priamo súvisí aj s to, či isté kultúrno-historické komunity dokážu realizovať svoj rozvoj priamo v multinárodnom štáte, alebo či na tieto aktivity potrebujú získať štátnu suverenitu. Aj Linz (2010, s.11) skúmal súčasné Španielsko a prišiel na to, „že v skutočnosti môže byť prapôvodná identita založená na jazyku a pôvodne veľmi silná, ale nemusí utvárať exkluzívnu národnú identitu, nehovoriac už

o požiadavke budovanie národného štátu.“ V tomto smere je veľmi zaujímavé, že vodcovia nacionalistických hnutí kladú dôraz najmä na územné nároky a nie na kultúrne znaky národnej identity. Na viac, v mnohých prípadoch za členov národa považujú všetkých členov tej istej lingvistickej komunity, t.j. všetkých, ktorí rozprávajú tým istým jazykom, ale ktorí nemusia jazyk považovať za najdôležitejší prejav výnimočnosti národa. Ďalším dôvodom prečo Katalánci stále nemajú svoj vlastný štát je aj to, že národné povedomie a identita Kataláncov nie je exkluzívna. Linz (2010, s.12) hovorí:

„Ludia sa neidentifikujú ako Katalánci, alebo Španieli, hoci ak by ich k tejto dichotómii nútili, mohli by, viac či menej zdráhavo, povedať, že sú jednými, alebo druhými. Ludia môžu mať mnohonásobné identity. V skutočnosti je zrejmé, že môžu mať rovnako silný citový vzťah k obom predpokladaným národným identitám, môžu sa, ak môžu vyjadriť takúto dvojakú identitu, rovnako považovať za Kataláncov a Španielov, Slovákov a Čechoslovákov a azda za Chorvátov a Juhoslovanov.“

Toto konštatovanie potvrdzuje aj Linzov výskum (2010) v Katalánsku podľa ktorého, *„sa v roku 1982 identifikovalo 32% ľudí ako Španieli alebo ako viac Španieli ako Katalánci, 40% za rovnako Španielov ako Kataláncov, 17% za viac Kataláncov ako Španielov a 9% ako Kataláncov. Spomedzi tých, ktorých obaja rodičia sa narodili v Katalánsku, boli jednotlivé pomery nasledovné – 11%, 48%, 26,5% a 14%, medzi synmi a dcérami oboch imigrantských rodičov 34%, 37,5%, 12%, 11% a medzi samotnými imigrantmi 64%, 26%, 4% a 2%.“* Následná situácia potom leží len na pleciach politikov, ktorí svoje politické programy a posolstvá stavajú na znášateľnosti, alebo neznášateľnosti jednotlivých národov a rovnocennom prístupe ku všetkým občanom daného štátu. Možnosť, že ľudia môžu byť v jednom momente hrdí aj na dve národné identity potvrdzuje aj ďalší Linzov výskum (2010) zo Španielska.

„Keď sa v Katalánsku položila otázka: nakoľko ste hrdý/a na to, že ste Španiel/ka? (so štyrmi možnými odpoveďami), 33% odpovedalo veľmi hrdý/á a 40% dosť hrdý/á (pre porovnanie jednotlivé priemery v Španielsku boli 45% a 40%). Keď položili rovnakú otázku o byť Kataláncom/Katalánkou, 36% odpovedalo veľmi hrdý/á a 48% dosť hrdý/á. To znamená, že veľký počet respondentov musel byť hrdý na obe identity a že množstvo imigrantov z iných častí Španielska pociťovali hrdosť na to, že sú Katalánci (vzhľadom na skutočnosť, že tvoria viac než 30% obyvateľstva.“

Ako zdôrazňuje Linz, ak k týmto dvom identitám pridáme napríklad tretiu – európsku, táto umožňuje prežitie, alebo budovanie mnohonárodných štátoch a de facto bráni zakladaniu nových (národných) štátov tak ako v prípade Katalánska. Celoštátne voľby o ktorých sme hovorili v predchádzajúcej časti mali veľmi významný vplyv na to, že mnoho obyvateľov Katalánska cíti hrdosť na dvojakú identitu a podporuje unifikáciu Európy prostredníctvom Európskej únie. Linz a Stepan (1992, s.128) uvádzajú, že V Katalánsku 73% obyvateľov cítilo hrdosť na to byť Španielom, 82% na to byť Kataláncom a 83% podporovalo európsku integráciu a vyjadrilo sa pozitívne k európskej identite. Je nutné dodať, že Linz (1985) vyskúmal, že po prijatí tzv. autonómneho štatútu veľmi významne poklesla požiadavka katalánskeho obyvateľstva na nezávislosť. V súvislosti s identitou a sabaurčovacím právom je v prípade Katalánska dôležitá otázka aj to, koho sa v prípade nezávislosti na túto vec pýtať. Ako sa v úvode predkladanej práce prezentovalo, existuje pojem Katalánsko a katalánske krajiny. Znamená to, že by sme na nezávislosť mali pýtať aj obyvateľov autonómnej oblasti Valencia, Baleárskych ostrovov a jednej z častí Francúzska, prípadne Andorry? Dôležitosť tejto otázky spomína aj Sir Ivor Jennings (1956): „*Na povrchu to vyzeralo rozumne: nech rozhodne ľud. V skutočnosti to bolo absurdné, pretože ľud nemôže rozhodnúť, až kým niekto nerozhodne, kto je ľud...*“ S viacnásobnou identitou súvisí aj skutočnosť, že Katalánci a Španieli spolupracujú na “spoločnom projekte“. V prvom rade je to demokratická tranzícia, ktorú spolu budujú od začiatku pádu Frankovho diktátorského režimu a ktorá bola založená predovšetkým na úspešných celoštátnych voľbách spomínaných v predchádzajúcej časti. Španieli si od tejto tranzície sľubovali najmä väčšiu slobodu a liberálnejší štát a Katalánci väčšiu možnosť na presadzovanie si svojich práv. Jej úroveň a momentálna situácia by si však zaslúžila samostatné vedecké skúmanie. Okrem toho “drží pohromade“ Španielov a Kataláncov spoločná snaha o integráciu do medzinárodných štruktúr, spomínaná podpora európskej integrácie v minulosti aj začlenenie do Severoatlantickej Aliancie (NATO) a do Európskej Únie. Katalánci aj Španieli podporovali spoločný vstup nielen do týchto organizácií. Spoločne pracovali a pozitívne prijímajú spoločnú európsku menu euro a väčšie výhrady neprišli ani k Lisabonskej zmluve.

2.5 Národ nie je štát a štát nie je národ

Všetky rozdiely spomínané v predkladanej práci ponúkajú ďalší dôvod prečo Katalánsko momentálne nie je zvrchovaným štátnym územným celkom. Z definície obidvoch konceptov vyplýva, že tak národ, ako aj štát majú svoje vlastné charakteristické črty. Podľa Linza (2010), však preberanie úloh štátu národom môže viesť k vytvoreniu nového štátu, najmä ak sa tento proces zakladá na spochybňovaní autority pôvodného štátu.

„Mohli by sme tvrdiť, že keď sa národ vykryštalizuje z národného hnutia, dokonca ja vtedy, keď ho nekontroluje štát, môže uplatňovať moc, používať násilie, požadovať príspevky, hoci ešte nedosiahol štátnu suverenitu. Vo svete systémov štátov to ale znamená, že hnutie preberá niektoré z funkcie štátu a štát v tomto procese rozkladá. Nacionalisti si môžu na presadzovanie svojich ambícií vytvoriť súkromné armády a spochybníť autoritu štátu, ktorý tak v istých prípadoch môže stratiť kontrolu nad územím a nemôže násilím uskutočňovať svoje rozhodnutia. V takom prípade stojíme pred občianskou vojnou alebo národno-oslobodzovacím bojom, ktorý by sa mohol skončiť vytvorením nového štátu“ (Linz, 2010, s.6).

V prípade Katalánska však táto možnosť momentálne neexistuje. V súčasnosti na tomto území nestojíme pred žiadnym typom ozbrojeného konfliktu, ktorý by sme mohli nazvať občianskou vojnou. Ani ozbrojený národno-oslobodzovací nie je realitou. Žiadne oficiálne národné hnutie, prípadne politická strana verejne nespochybňuje autoritu španielskeho štátu, alebo katalánskej autonómie, neorganizuje žiadny typ ozbrojených zložiek a nepreberá žiadnu z funkcií štátnej politickej organizácie. Na to aby katalánske národné hnutie mohlo prebrať násilím niektoré funkcie štátu by však pravdepodobne muselo poprieť niektoré základné charakteristiky liberálneho demokratického štátu a vyvolať určitú sériu sociálnych a spoločenských nepokojov. Vzhľadom k tomu, že Katalánci zakladajú svoju kultúru predovšetkým na tolerancii a pacifizme (vyjadrených v preambule Autonómneho štatútu Katalánska z roku 2006), zostáva tento scenár len veľmi málo pravdepodobný. Aj preto katalánsky štát momentálne neexistuje.

KAPITOLA 3. Záver

3.1 Budúcnosť Kataláncov na rázcestí troch ciest

Na záver predkladanej práce možno zhrnúť, že sa podarilo z väčšiny časti potvrdiť hypotézu predkladanej práce v tom, že katalánsky štát, ktorý by mohol vzniknúť najmä z dôvodov existencie kultúrno-historického etnického katalánskeho národa, neexistuje najmä z dôvodov nejednotnosti jednotlivých politických prúdov v rámci katalánskeho národného projektu, nekritickeho stavu na tomto území a čiastočne aj dostatočnej autonómnej samosprávy, aj keď na teraz z časti spochybnenej Ústavným súdom Španielskeho kráľovstva. Predkladaná práca zároveň potvrdila, že vážnymi dôvodmi neexistencie katalánskeho štátu je aj medzinárodno-politická situácia, multinárodná identita obyvateľov v Španielskom kráľovstve, predovšetkým na území Katalánskej autonómnej oblasti, dôsledky liberálneho demokratickeho politickému systému v tomto štáte a spolupráca Španielov a Kataláncov na tzv. “spoločnom projekte“ demokratickej tranzície a medzinárodnej integrácie. Predkladanej práce sa už z menšej časti podarilo potvrdiť či za neexistenciu katalánskeho štátu z časti môže aj historický útlak predstaviteľov španielskeho štátu na Kataláncoch, nedostatočná politická organizácia v období formovania národných štátov, ekonomické faktory, prípadne frustrácia občanov z nedosiahnutia úplnej nezávislosti. Spomenuté dôvody by boli vhodným motívom na ďalšie vedecké skúmanie.

Samotní Katalánci stoja momentálne na rázcestí troch možných ciest budúceho vývoja. Naplno využiť všetky možnosti, ktoré ponúka súčasný autonómny štatút a naplniť tak najvhodnejším spôsobom všetky svoje historické práva. Táto cesta by znamenala pokúsiť sa so Španielmi zadefinovať, vybudovať a žiť v jednom multikultúrnom a mnohonárodnom štáte. Táto možnosť už z časti funguje aj dnes v tzv. systéme Estado de Autonomías (teda štátu autonómií). Linz (2010) ju vo svojej práci o budovaní štátu a budovaní národa dokonca označuje za prekvapujúci a v mnohých smeroch neočakávaný proces. Druhou možnosťou je v istých smeroch pokračovanie “pod“ Španielskom, ktoré by však za istých okolností znamenalo reálny koniec katalánskeho národa. Nakoniec, treťou cestou ostáva vyhlásenie samostatnosti a nezávislosti. Možno len s napätím očakávať ako sa Katalánci nakoniec rozhodnú.

Sabaček: Katalánsko: národ bez štátu

Ich voľba môže mať ďalekosiahle následky pre všetky národy a národnosti nielen v Španielsku a Európe, ale na celom svete.

Zoznam bibliografických zdrojov:

- Anderson, B.: *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. Verso. London, 1983.
- Barrington, L. W.: 'Nation' and 'Nationalism': The Misuse of Key Concepts in Political Science. *Political Science and Politics*, 30:4, s. 712-716, 1997.
- Bendix, R.: *Max Weber. An Intellectual Portrait*. University of California Press, Berkeley, s. 462, 1977.
- Brubaker, R.: 'Ethnicity without Groups'. *Archives européennes de sociologie* XLIII(2): 163–89, 2002.
- Canovan, M.: *The People*. Polity Press. Cambridge, 2005.
- Cenker, M. 2010. *Národ*. 21.8.2010. Stiahnuté 5.9.2010 z <http://www.multikulti.sk>
- Charta OSN. 2010. 5.5.2010. Stiahnuté 8.8.2010 z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>
- Connor, W.: *Ethnonationalism*. Princeton University Press. Princeton, 1994.
- Culla i Clarà, J.B. 2010 *Cataluña: una historia y algunas paradojas*. 22.5.2010. Stiahnuté 8.6.2010 z <http://www.matices.de/18/18scatal.htm>
- Daniška, J.: *Politický spor o dejiny*. Impulz 1/2008. Bratislava, 2008.
- De la Riba, P.: *La nacionalitat catalana*. Barcino. Barcelona, 1977.
- Fiala, V. *Velké integrační teorie*. 5.6.2010. Stiahnuté 7.6.2010 z www.upol.cz/fileadmin/user/PF/Velke_integracni_teorie.ppt
- Gellner, E.: *Nations and Nationalism*. Blackwell. Oxford, 1983.
- Generalitat de Catalunya. 2010. *Estatuto de Autonomía de Cataluña*, 3.9.2010. Stiahnuté 18.9.2010 z <http://www.gencat.cat/generalitat/cas/estatut/index.htm>
- Generalitat de Catalunya. 2010. *Textos y documentos (Historia, Organización política, Cultura, Lengua, Economía)*. Catalunya demà. Barcelona, 1998-2010. 3.9.2010. Stiahnuté 10.9.2010 z <http://www.gencat.cat>
- Greenfeld, L.: *Etymology, Definitions, Types*. In: Alexander J. Motyl (ed) *Encyclopedia of Nationalism*. Volume I. Academic Press. 2001.
- Greenfeld, L.: *Nationalism: Five roads to modernity*. Harvard University Press. Cambridge, 1993, first paperback edition.
- Hechter, M.: *Internal colonial thesis: some theoretical and methodological problems*. *European Journal of Political Research*. Volume 6, Issue 3, pages 295–317, September 1978.
- International Court of Justice. 2010. *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. Press Release. The Hague, 2010/25. 22.7.2010. Stiahnuté 5.8.2010 z <http://www.icj-cij.org>

- Jennings., W.I.: *The Approach To Self-Government*. New York: Cambridge University Press. 1956.
- Lázaro, J.M. 2010. El Constitucional aprueba un recorte moderado que permite aplicar el Estatuto. 28.6.2010. Stiahnuté 27.8.2010 z http://www.elpais.com/articulo/espana/Constitucional/aprueba/recorte/moderado/permite/aplicar/Estatuto/elpepuesp/20100628elpepunac_7/Tes
- Linz, J.J., Stepan, A., Yadav, Y.: The Rise of “State-Nations“, *Journal of Democracy*, Volume 21, Number 3, July 2010, pp.50-68.
- Linz, J.J.: Budovanie štátu a budovanie národa. In: OS: O nacionalizme. Kalligram. Bratislava, 2009
- Linz, J.J.: Early state-building and late peripheral nationalism against the state: the case of Spain. In: *Building States and Nations, Analyses by Region*. S. Rokkan and S. N. Eisenstadt, Eds, Vol. II, Beverly Hills, Sage, s. 32 – 116, 1973.
- Linz, J.J.: De la crisis de un Estado Unitario al Estado de las Autonomias. In: *La España de las Autonomias*, Fernando Fernández Rodríguez, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local, s. 527 – 672, 1985.
- Linz, J.J.: La crisis de las democracias. In: *Europa en Crisis, 1919 – 1939*. Mercedes Cabrera, et al., Madrid, Editorial Pablo Iglesias, s. 231 – 280, 1991.
- Linz, J.J.: Totalitarian and Authoritarian Regimes. In: *Handbook of Political Science*. F. Greenstein and N. Polsby, vol. III., Reading, MA, Addison-Wesley, s. 175 – 411, 1975.
- Linz, J.J. and Stepan, A.: Political identities and Electoral sequences: Spain, the Soviet Union, and Yugoslavia. *Daedalus*, 121, 2, s. 123 – 139, 1992.
- Mayall, J.: *Nationalism and International Society*. Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
- Minder, R. 2010. Battle Lines Drawn in Catalonia. 24.11.2010. Stiahnuté 25.11.2010 z http://www.nytimes.com/2010/11/24/world/europe/24iht-spain.html?pagewanted=1&_r=1&emc=eta1
- Morgenthau, H.J.: *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Fifth Edition, Revised, New York: Alfred A. Knopf, 1978, s. 4-15, 1978.
- Novotný, A.: *Teórie a praxe medzinárodných vzťahu*. BVŠP. Bratislava, 2009.
- Phinney, J.: The Multigroup Ethnic Identity Measure: A new scale for use with adolescents and young adults from diverse groups. *Journal of Adolescent Research*, 7, 156-176, 1992.
- Renan, E.: What is a Nation? In: Geoff Eley and Ronald Grigor Suny (eds): *Becoming National. A Reader*. New York: Oxford University Press, 1996.
- Resultados de las elecciones catalanas. 1980-2006. 6.7.2010. Stiahnuté 7.8.2010 z <http://www.bcn.es/estadistica/castella/dades/telec/aut/autevo/cautev09.htm>
- Resultados de las elecciones generales. 2000-2004-2008. 4.8.2010. Stiahnuté 8.9.2010 z <http://www.elpais.com/especial/elecciones-generales/congreso/autonomia/Cataluna/09>

- Sarti, R.: *Mazzini: a life for the religion of politics*. Westport, Conn.: Praeger Publishers, 1997
- Silbey, J.H.: *The American Political Nation, 1838 – 1893*. Stanford University Press, Stanford, 1991.
- Sokol, P. 2010. Katalánsko: největší národ bez státu. *Reflex*, 19.7.2010. Stiahnuté 20.8. 2010 z <http://virtually.cz/journal/?q=node/1374>
- Smith, A. D.: *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press, 1999.
- Tena, A.L.: *Cataluna bajo Espana*. Déria Editors, SL. Barcelona, 2009.
- Trend. Katalánci za väčšiu nezávislosť od Madridu. 20.6.2006. Stiahnuté 21.7.2010 z <http://ekonomika.etrend.sk/svet/katalanci-za-vacsiu-nezavislost-od-madridu.html>
- Tilly, C.: Reflections on the history of european statemaking. In: *The Formation of National States in Western Europe*. C. Tilly, Ed, Princeton, NJ, Princeton University Press, s. 70, 1975.
- Tilly, C.: *War Making and State Making as Organized Crime*. in *Bringing the State Back In* edited by Peter Evans, Dietrich Rueschemeyer, and Theda Skocpol, Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
- Ústava Španielskeho kráľovstva. 2010. *Constitución española* 15.10.2010. Stiahnuté 17.11.2010 z http://www.la-moncloa.es/NR/rdonlyres/79FF2885-8DFA-4348-8450-04610A9267F0/0/constitucion_ES.pdf
- Weber, M.: *Economy and Society*, vol. 1, Guenther Roth and Klaus Wittich, Eds, New York, Bedminster Press, s. 54 – 56, 1968.